

*Це неофіційний переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою;
у випадку розбіжностей, просимо звертатися
до оригіналу англійською мовою*

**Управління Верховного комісара ООН
з прав людини**

**Відповідальність за вбивства в Україні
з січня 2014 року по травень 2016 року**

Please recycle

Зміст

	Параграфи	Стор.
Резюме		3
I. Вступ	1-5	5
II. Правової рамки	6-18	5
A. Застосовне міжнародне право	6-17	5
1. Міжнародне право прав людини	6-13	5
2. Міжнародне гуманітарне право.....	14-15	8
3. Міжнародне кримінальне право.....	16-17	8
B. Національне законодавство.....	18	8
III. Вбивства та насильницькі смерті в контексті зібрань.....	19-28	9
A. Насильство в січні-лютому під час подій на Майдані	20-24	9
B. Насильство 2 травня 2014 року в Одесі	25-27	10
C. Інші зібрання, відмічені насильницькими смертями	28	11
IV. Вбивства в контексті збройного конфлікту на сході України	29-57	11
A. Вбивства, спричинені бойовими діями	31-34	12
B. Застосування сили шляхом використання вогнепальної зброї	35-36	13
C. Страта осіб, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях (<i>hors de combat</i>).....	37-40	13
D. Свавільні страти або страти без належного судового розгляду.....	41-46	14
E. Смерть під час перебування під вартою.....	47-51	16
F. Зникнення, які могли призвести до смерті.....	52-53	17
G. Вбивства всередині озброєних груп та урядових сил	54-55	17
H. Збільшення числа випадків смерті, спричинених звичайними злочинами	56-57	17
V. Порушення та ущемлення права на життя в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі.....	58	18
VI. Висновки та рекомендації	59-70	18
Додаток I. Випадки порушень або ущемлень права на життя в Україні з січня 2014 року по травень 2016 року.....	1-129	23

Резюме

З моменту свого розміщення 14 березня 2014 року¹ Місія Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні (ММПЛУ) збирає важливу інформацію, пов'язану із фактами свавільного позбавлення життя – одним із найсерйозніших порушень прав людини, зокрема, під час зібрань у 2014 та 2015 роках, а також у східних районах, які постраждали від конфлікту.

Насильство під час протестів на Майдані у Києві та деяких інших містах (листопад 2013 – лютий 2014 рр.), призвело до смерті 108 протестувальників та інших осіб², а також 13 співробітників правоохоронних органів. 26 лютого 2014 року дві особи загинули внаслідок зіткнень у Сімферополі, Автономна Республіка Крим. 14 березня 2014 року дві особи загинули в результаті сутичок між прихильниками «єдності України» та «федералізації» в Харкові. В Одесі 48 людей були позбавлені життя у результаті насильства 2 травня 2014 року. 22 лютого 2015 року чотири особи загинули від вибуху під час «Маршу гідності» в Харкові. 31 серпня 2015 року чотири співробітники правоохоронних органів були вбиті під час протестів поблизу будівлі Верховної Ради в Україні в Києві.

Збройний конфлікт в окремих районах Донецької та Луганської областей, який триває з середини квітня 2014 року і який підживлюється притоком іноземних бойовиків та зброї з Російської Федерації, включаючи колишніх військовослужбовців та військовослужбовців у відпустці, є причиною більшості порушень права на життя в Україні за останні два роки. За оцінками УВКПЛ, у період між серединою квітня 2014 та 31 травня 2016 років щонайменше 9 404 особи, з яких до 2 000 цивільних осіб, були вбиті в результаті конфлікту. Переважна більшість жертв серед цивільного населення, зафіксованих на контрольованих Урядом України територіях та територіях, що знаходяться під контролем озброєних груп, була викликана невибірковими обстрілами населених районів, що є порушенням принципів міжнародного гуманітарного права щодо розрізнення.

УВКПЛ зафіксувало факти страт військовослужбовців Збройних сил України та членів озброєних груп, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях (*hors de combat*). Вони мали місце переважно у 2014 році та у першій половині 2015 року. УВКПЛ також зафіксувало численні повідомлення про страти без належного судового розгляду та вбивства цивільних осіб, які не брали участі в бойових діях, які переважно мали місце у 2014 році та на початку 2015 року. У деяких випадках, через переважаючу небезпеку, було важко встановити причину вбивств.

УВКПЛ мало змогу встановити випадки вбивств, що, за повідомленнями, були скоєні членами озброєних груп, ефективний контроль над якими здійснює самопроголошена «Донецька народна республіка»³ або самопроголошена «Луганська народна республіка»⁴, а також членами груп, що діяли незалежно (наприклад, групами козаків). За наявною інформацією, у деяких випадках, описаних у цій

¹ Уряд України запросив УВКПЛ проводити моніторинг ситуації з правами людини в Україні та готувати регулярні публічні доповіді про ситуацію з правами людини та нові проблеми і ризики. ММПЛУ має повноваження рекомендувати конкретні заходи, що їх має бути вжито відповідними органами влади України, Організацією Об'єднаних Націй та міжнародним співтовариством в цілому для розв'язання проблем у сфері прав людини, запобігання порушенням прав людини та пом'якшення ризиків, що виникають.

² Слідчі органи України ще не встановили зв'язку між смертю окремих осіб та подіями Майдану (див. Додаток I, зноски 106-110).

³ Тут і далі – «Донецька народна республіка».

⁴ Тут і далі – «Луганська народна республіка».

доповіді, ймовірно брали участь члени таких озброєних груп: «Брянка ССРСР», «Інтернаціональний батальйон “Пятнашки”», «Керч», «Одесса», «Русь», «Сомалі», «Спарта», «Восток» і «Заря».

УВКПЛ також встановив, що відповідальними або співучасниками у деяких випадках свавільного позбавлення життя ймовірно можуть бути військовослужбовці Збройних сил України та українські правоохоронці. За наявною інформацією, у деяких випадках, описаних у цій доповіді, ймовірно брали участь члени таких структур: «Айдар», «Азов», «Дніпро-1», ДУК, «Гарпун», «Київ-2», «Шахтарськ» («Торнадо»), 25-та окрема повітрянодесантна бригада та Служба безпеки України (СБУ).

У низці випадків потерпілі та свідки не могли визначити ймовірних порушників, відтак неможливо встановити в достатній мірі їх належність до конкретної озброєної групи або частини урядових сил або правоохоронних органів України. Існують справи, де імовірні порушники, незважаючи на формальну приналежність до конкретних груп чи структур, могли діяти за власною ініціативою або за вказівкою, можливо, керівництва, однак це важко довести. Водночас, УВКПЛ вважає, що всі вбивства, які сталися у зв'язку з конфліктом у східних областях України та описані у цій доповіді, були скоєні членами озброєних груп або українськими військовими чи правоохоронцями або з їх волі чи мовчазної згоди. УВКПЛ також вважає, що принаймні деякі з цих вбивств або страт не сталися би, якби ті, хто несе відповідальність командування, вжили б заходів для їх запобігання.

Відповідальність за більшість свавільних страт та вбивств в зоні конфлікту ще не наступила. УВКПЛ вітає зусилля Уряду України щодо розслідування певних випадків та відмічає, що деякі порушники були притягнуті до відповідальності. В той же час, УВКПЛ занепокоєне, що в багатьох справах, слідство та обвинувачення затягується, часто, як повідомляється, через відсутність доказів. Таким чином, необхідно забезпечити належний збір та збереження висновків експертиз та інших доказів, пов'язаних з такими стратами без належного судового розгляду та вбивствами, зокрема в зоні конфлікту необхідно ексгумувати останки та відбирати зразки ДНК. За будь-яких обставин необхідно тримати в курсі родичів про втрату близьких.

За повідомленнями, паралельні «правоохоронні» органи, створені у «Донецькій народній республіці» та «Луганській народній республіці» ведуть «розслідування» деякі обрані вбивства. Вони в основному зосереджуються на діяннях, скоєних членами озброєних груп, які були розформовані або іншим чином реорганізовані через брак дисципліни або лояльності.

УВКПЛ вважає, що під час розробки підходів до реалізації положень Мінських угод Уряду України важливо чітко та послідовно озвучувати позицію щодо того, що для осіб, відповідальних за серйозні порушення прав людини, деякі з яких можуть становити воєнні злочини та/або злочини проти людяності, не буде амністії, та вони в повній мірі будуть притягнуті до відповідальності за скоєні ними діяння.

В Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, статус яких визначено резолюцією Генеральної Асамблеї № 68/262 щодо територіальної цілісності України, УВКПЛ зафіксувала щонайменше одне повідомлення про ймовірну страту без належного судового розгляду та десять повідомлень про зникнення, результатом яких могла стати смерть потерпілих. Ці повідомлення засновані на свідченнях свідків, інформації про потерпілих та на тому факті, що деякі із цих зникнень сталися внаслідок викрадень потерпілих, скоєних членами воєнізованих формувань, пов'язаних із так званою «кримською самообороною». Ці справи мають бути належним чином розслідувані ці випадки, а винні – притягнуті до відповідальності.

У світлі поширеної безкарності вкрай важливо забезпечити мобілізацію національної та відповідних міжнародних систем правосуддя, особливо в контексті збройного конфлікту в окремих районах Донецької та Луганської областей. УВКПЛ розглядає цю доповідь як крок до підтримки та організації кримінальних розслідувань та здійснення правосуддя щодо вбивств та до забезпечення притягнення винних до відповідальності.

I. Вступ

1. Доповідь охоплює період з січня 2014 року по травень 2016 року та стосується всієї території України, включаючи Автономну Республіку Крим та місто Севастополь⁵, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 68/262 про територіальну цілісність України. Особливу увагу приділено сходу України, де з середини квітня 2014 року триває збройний конфлікт, спричиняючи найбільшу кількість смертельних випадків.

2. Ця доповідь ґрунтується на інформації, зібраній ММПЛУ шляхом проведення інтерв'ю зі свідками, родичами жертв та їхніми адвокатами, аналізу підтверджуючих документів, які конфіденційно отримала ММПЛУ, офіційних документів, документів та відео-, фото- та аудіоматеріалів (в тому числі, зроблених імовірними порушниками) з відкритих джерел, результатів експертиз, матеріалів кримінальних проваджень, судових документів та інших відповідних матеріалів, які викликають довіру. УВКПЛ проявляє належну дбайливість, перевіряючи достовірність отриманої інформації і виявив низку сфабрикованих повідомлень, розповсюджених через Інтернет та інші ЗМІ.

3. УВКПЛ зобов'язаний захищати свої джерела а відтак забезпечує збереження їхньої конфіденційності. Таким чином УВКПЛ не розкриває ніякої інформації, яка могла б призвести до встановлення джерел, окрім випадків, коли останні дали свідому згоду на це. УВКПЛ також систематично проводить оцінку потенційних ризиків спричинення шкоди та відплати своїм джерелам.

4. Відповідно до методології УВКПЛ зі встановлення фактів стандарт доказування, який застосовується ММПЛУ, є таким, що дає «достатні підстави вважати», що конкретний інцидент мав місце, або що певний характер порушень переважав. ММПЛУ намагалася застосовувати цей стандарт із відповідним рівнем точності, хоча практичність певних методів верифікації, перевірки та підтвердження неминуче відрізняється залежно від контексту.

5. Через масштаб та інтенсивність насильства на територіях, які постраждали від збройного конфлікту, ММПЛУ не мала можливості перевірити усі повідомлення про незаконне позбавлення життя, які було доведено до її уваги. Тому в доповіді наведені приклади справ (Додаток I), які ілюструють ширшу картину та тенденції.

II. Правові рамки

A. Застосовне міжнародне право

1. Міжнародне право прав людини

6. Право на життя є основоположним правом людини, від якого походять усі інші права. Це право визнається низькою широко визнаних міжнародних та регіональних договорів та інших документів⁶. Відступ від зобов'язань за цим правом не

⁵ Тут і далі – Крим.

⁶ Африканська хартія прав людини і народів, стаття 4; Американська конвенція з прав людини, стаття 4; Арабська хартія прав людини, стаття 5; Європейська конвенція з прав людини, стаття 2; та Декларація АСЕАН з прав людини, стаття 11.

допускається – захист цього права не може призупинятися навіть під час надзвичайного стану, такого як політична нестабільність⁷. Повага до права на життя також є нормою міжнародного звичаєвого права⁸ та визнається частиною *jus cogens*.

7. Право на життя має дві складові: матеріальну складову, в силу якої кожна особа має право не бути свавільно позбавленою життя, що накладає певні обмеження на застосування сили, та більш процесуальну складову, що вимагає проведення швидкого, незалежного та неупередженого розслідування та встановлення відповідальності, якщо є підстави вважати, що мало місце свавільне позбавлення життя⁹.

8. Міжнародне право прав людини у вигляді ратифікованих угод та звичаєвих норм застосовується по всій Україні протягом усього періоду, охопленого доповіддю.

9. 21 травня 2015 року Верховна Рада України прийняла Постанову¹⁰, відповідно до якої Міністерство закордонних справ України мало інформувати Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про відступ Уряду від окремих зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (МПГПП)¹¹, а саме стосовно права на свободу та особисту недоторканість, справедливий судовий розгляд, ефективний засіб правового захисту, повагу до особистого та сімейного життя та свободу пересування. 5 червня 2015 року Уряд України офіційно інформував Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про відступ від зобов'язань за МПГПП¹². 27 листопада 2015 року Уряд поінформував Генерального секретаря ООН про перелік населених пунктів, які частково або повністю перебувають під його контролем, щодо яких застосовується відступ від зобов'язань¹³.

10. У вересні 2015 року Спеціальний доповідач ООН з питання позасудових страт, страт без належного судового розгляду та свавільних страт висловив занепокоєння тим фактом, що цей відступ стосується права на ефективний засіб правового захисту і окремих складових права на справедливий судовий розгляд (таких як судовий нагляд за законністю затримання), нагадуючи позицію Комітету ООН з прав людини, який визнає їх такими, що не допускають відступу. Дійсно, ці елементи відступу від зобов'язань можуть сприяти триманню під вартою *інкомунікадо* або секретному ув'язненню, катуванню, жорсткому поводженню, стратам і зникненням¹⁴.

⁷ Стаття 4 МПГПП.

⁸ Moeckli *et al.* (eds.) Міжнародне право прав людини, Нью-Йорк, Вид-во Оксфордського університету, 2010, с. 221.

⁹ Щорічна доповідь Спеціального доповідача ООН з питань позасудових страт, страт без належного судового розгляду та свавільних страт за 2014 рік (A/HRC/26/36), параграф 46.

¹⁰ Постанова Верховної Ради України «Про затвердження Заяви Верховної Ради України "Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод"» від 21 травня 2015 року.

¹¹ Ратифікований Україною 12 листопада 1973 року.

¹² В Заяві йшлося, що «[у] зв'язку з анексією та тимчасовою окупацією Російською Федерацією... Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, здійсненої внаслідок збройної агресії проти України, повну відповідальність за дотримання прав людини і виконання відповідних міжнародних договорів на анексованій та тимчасово окупованій території України несе Російська Федерація».

¹³ В Заяві міститься перелік населених пунктів Донецької та Луганської областей, щодо яких застосовується відступ. Всі ці населені пункти були під повним або частковим контролем Уряду України станом на 1 жовтня 2015 року. В Заяві повторюється, що Російка Федерація «окупує та здійснює ефективний контроль над окремими районами Донецької та Луганської областей», і що «вона несе повну відповідальність за поважання та захист прав людини на цих територіях за міжнародним гуманітарним правом та міжнародним правом прав людини».

¹⁴ Заява Спеціального доповідача ООН з питань позасудових страт, страт без належного судового розгляду та свавільних страт за результатами завершення візиту до України (вересень 2015 року).

11. 20 жовтня 2015 року Генеральний секретар ООН отримав повідомлення від України із переліком 16 договорів ООН, включаючи МПГПП та Конвенцію про заборону катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, у яких було зазначено, що застосування та виконання Україною своїх зобов'язань за цими 16 договорами стосовно «окупованої та непідконтрольної» їй території України «є обмеженим та не гарантується» до повного відновлення суверенітету України над цією територією. У повідомленнях йдеться про положення договорів щодо «спілкування прямої комунікації та взаємодії». Хоча у них не вказується, яких саме договірних положень це стосується, з контексту випливає, що положення про співпрацю судових органів та процедури індивідуальних повідомлень можуть розглядатися як такі, що не до поширюються на Автономну Республіку Крим та місто Севастополь і території на сході України, контрольовані озброєними групами.

12. В той час, як недержавні актори, в тому числі озброєні групи, не можуть бути сторонами міжнародних договорів з прав людини¹⁵, все більше визнання отримує позиція, що недержавні актори, які здійснюють урядові функції та контролюють певну територію, також зобов'язані правозахисні норми, якщо їхні дії впливають на права людини осіб, які знаходяться під їхнім контролем¹⁶.

13. Стосовно України УВКПЛ послідовно стверджує, що «посадові особи» «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки» є відповідальними та мають бути притягнені до відповідальності за порушення прав людини, скоєні на контрольованих ними територіях, включаючи осіб, які несуть відповідальність командування за дії виконавців¹⁷.

2. Міжнародне гуманітарне право

14. Міжнародне гуманітарне право регулює поведінку сторін збройного конфлікту, захищаючи тих, хто більше не бере прямої участі в бойових діях, і регулюючи засоби та методи ведення війни з метою обмеження: застосування збройних сил «в об'язі

¹⁵ За винятком статті 4 (1) Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, яка прямо застосовується до озброєних груп: «[з]бройні групи, відмінні від збройних сил держави, за жодних обставин не повинні вербувати або використовувати у військових діях осіб, які не досягли 18-річного віку».

¹⁶ Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок вважає, що «за певних обставин, зокрема коли озброєна група, здійснює значний контроль над територією та населенням та має визначену політичну структуру, недержавні суб'єкти зобов'язані поважати міжнародні права людини» (Загальна рекомендація № 40, 2013). Рада Безпеки ООН суворо засудила «триваючі порушення міжнародного гуманітарного права та повсюдні порушення та ущемлення прав людини, які вчиняються озброєними групами» у Центральноафриканській Республіці (резолюція 2127 (2013), параграф 17). Щодо ситуації в Демократичній Республіці Конго Рада Безпеки нагадала всім сторонам «в Увірі та в районі, що вони повинні дотримуватися міжнародних гуманітарних стандартів та забезпечувати повагу до прав людини в секторах, які знаходяться під їхнім контролем» (заява Голови Ради Безпеки, S/PRST/2002/27(2002)), та зазначив, що «КОД-Гома повинно... забезпечити, щоб всім порушенням прав людини та безкарності у всіх районах, які знаходяться під його контролем, був покладений край» (заява Голови Ради Безпеки, S/PRST/2002/22(2002)). Див. також, щодо ситуації в Газі: A/HRC/16/71, параграф 4 та щодо ситуації в Лівії: A/HRC/17/45(2011), параграф 20. Див. також Доповідь міжнародної слідчої комісії з розслідування всіх повідомлень про порушення міжнародного права прав людини в Лівійській Арабській Джамахірії, A/HRC/17/44, параграф 72; та Доповідь групи експертів Генерального секретаря ООН з питання про відповідальність у Шрі-Ланці, 21 березня 2011 року, параграф 188.

¹⁷ Див., десяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2015 року, параграфи 9 та 129, та дванадцятую доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 серпня по 15 листопада 2015 року, параграфи 6 та 129.

необхідному для досягнення мети конфлікту, якою – незалежно від причин ведення боротьби – може бути тільки послаблення військового потенціалу ворога»¹⁸.

15. В умовах збройного конфлікту всі сторони конфлікту зобов'язані за застосовними правилами міжнародного гуманітарного права, як звичаєвого, так і договірною. У ві часи зобов'язання сторін конфлікту по веденню бойових дій регулюються принципами розрізнення, пропорційності та вжиття запобіжних заходів. Одночасне застосування міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в ситуаціях збройного конфлікту означає, що положення двох систем права повинні трактуватися у взаємозв'язку, і бути узгодженими наскільки це можливо.

3. Міжнародне кримінальне право

16. Україна підписала Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) у 2000 році, але досі не ратифікувала його. У 2001 році Конституційний суд України визнав Римський статут таким, що не відповідає Конституції¹⁹. Однак, 9 квітня 2014 року Уряд України зробив заяву, за якою визнав юрисдикцію МКС щодо ймовірних злочинів, вчинених на території України в період між 21 листопада 2014 року та 22 лютого 2015 року (події на Майдані). 8 вересня 2015 року Уряд визнав юрисдикцію Суду у справах щодо злочинів, які, як стверджується, були скоєні на території України після 20 лютого 2014 року. Вказані заяви були зроблені відповідно до положень статті 12(3) Римського статуту, за якими держава, що не є стороною Статуту, може визнавати юрисдикцію Суду.

17. 25 квітня 2014 року Прокурор МКС розпочав попередній розгляд подій на Майдані. Попередні підсумки дають підстави вважати, що злочини, які були вчинені під час тих подій можуть не підпадати під юрисдикцію МКС²⁰. Після другої заяви від 8 вересня 2015 року межі попереднього вивчення було розширено для перевірки фактів, які мали місце після 20 лютого 2014 року без кінцевої дати.

В. Національне законодавство

18. Право на життя гарантується статтею 27 Конституції України, в якій встановлено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, і що захист життя людини є обов'язком держави. Обвинувачення, пов'язані з актами свавільного позбавлення життя можуть бути висунуті за низкою статей Кримінального кодексу, зокрема за тими, де таке діяння є основною складовою злочину²¹. У Кримінальному

¹⁸ Сассолі, М., Був'є, А., Квінтін А. (eds), Як право захищає під час війни? (3-тє видання, Женева: МКЧХ, 2011), Том I, ст. 1.

¹⁹ 2 червня 2016 року Парламент України прийняв Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Цей закон (стаття 124(6)) дозволяє ратифікацію Україною Римського статуту міжнародного кримінального суду, хоча вступ в силу цих положень відкладено на три роки. Станом на 13 червня 2016 року, закон не був підписаний Президентом. Після його підписання, зміни вступлять в силу через три місяці після його офіційного опублікування.

²⁰ Див. Міжнародний кримінальний суд. Звіт щодо попереднього розгляду (2015), параграфи 97, 98 та 101.

²¹ Статті 115 (умисне вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, з наступними обтяжуючими обставинами: вчинене з особливою жорстокістю, з корисливих мотивів, за попередньою змовою, з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості), 116 (умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого), 117 (умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини), 118 (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця), 119 (вбивство через необережність), та 120 (доведення до самогубства з наступними обтяжуючими обставинами: вчинене щодо неповнолітнього або особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб).

кодексі також є статті, в яких позбавлення життя є одним із наслідків злочину та обтяжуючою обставиною.

III. Вбивства та насильницькі смерті в контексті зібрань

19. Коли посадова особа держави застосовує силу з летальним результатом, це має бути зроблено за виключних обставин, бути крайнє необхідним (наприклад, пов'язаним з прямою загрозою їхньому життю або життю інших осіб) та пропорційним, за умови відсутності інших доступних засобів для нейтралізації загрози (таких, як попередження, затримання або нейтралізації)²². У ситуаціях, пов'язаних з громадським порядком, застосування вогню на ураження можливе тільки, якщо це «абсолютно неминуче для захисту життя»²³. У всіх інших випадках, застосування вогню на ураження в рамках правоохоронної діяльності, є свавільним та становить порушення права на життя. Будь-яка підозра про скоєння свавільного вбивства повинна породжувати негайне, неупереджене, незалежне та ефективне розслідування і, у випадку наявності достатніх доказів, переслідування порушників в судовому порядку. Родичі жертв свавільних вбивств мають право на репарацію, включаючи адекватну компенсацію, а держава має вжити заходів для попередження подальших свавільних вбивств.

A. Насильство в січні-лютому 2014 року під час подій на Майдані

20. З 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року в Києві та інших містах України розпочалися масштабні протести у відповідь на рішення тогочасного Президента Віктора Януковича не підписувати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. В основі протестів було розповсюджене, глибоко укорінене незадоволення системою, яка широко сприймалася корумпованою та такою, якій бракує підзвітності, зі слабкими інститутами верховенства права. Протести характеризувалися насильством та надмірним застосуванням сили міліцією та іншими правоохоронними органами. Зокрема це відбувалося на Майдані Незалежності (Майдан) в Києві, що призвело до смерті 108 протестувальників та інших осіб²⁴ та 13 співробітників правоохоронних органів²⁵. Смерті 80 осіб та 13 правоохоронців розслідується Управлінням спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури.

21. 12 листопада 2015 року Канцелярія Прокурора МКС випустила правовий аналіз подій на Майдані, дійшовши висновку, що «[в] той час, як деякі з актів насильства, як вбачається, були спонтанними та характерними для масових заворушень, наявна інформація, як правило, вказує, що вчинення насильства щодо протестувальників, включаючи надмірне застосування сили, що спричинили загибель або тяжкі травми, а також інші форми жорстокого поводження, отримували сприяння або заохочення з боку української влади»²⁶.

22. 17 жовтня 2015 року Генеральний прокурор України повідомив, що Генеральна прокуратура встановила хронологію всіх жорстоких подій, які мали місце під час протестів на Майдані, відмітивши, встановлення майже всіх осіб, які брали участь в організації «незаконного придушення», що призвело до загибелі протестувальників.

²² Комітет ООН з прав людини, Загальний коментар № 6, HRI/GEN/1/Rev.6 (1982), параграф 3; Доповідь Спеціального доповідача ООН з питання про позасудові страти, страти без належного судового розгляду та свавільні страти, A/HRC/14/24/Add.6 supra, параграф 32.

²³ Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, параграф 9.

²⁴ Див. Додаток I, Таблиця 1.

²⁵ Див. Додаток I, Таблиця 2.

²⁶ Міжнародний кримінальний суд. Звіт щодо попереднього розгляду (2015), параграф 93.

Станом на 1 червня 2016 року 55 осіб було оголошено про підозру у зв'язку зі смертями протестувальників на Майдані: десятьма колишнім урядовим високопосадовцям, 29 колишнім командирам та співробітникам полку міліції особливого призначення «Беркут», десятьма «тітушкам»²⁷, протестувальнику та п'ятьма іншим особам²⁸.

23. Генеральна прокуратура посилається на наступні перешкоди у притягненні ймовірних порушників до відповідальності: втеча більшості підозрюваних з країни, втрата істотних доказів через неспроможність правоохоронців зібрати та/або зберегти їх одразу після подій, а також загальна складність справи. Управління спеціальних розслідувань, ключовим суб'єктом слідства, як повідомляється, було проведено більше 9 500 слідчих дій, опитало майже шість тисяч свідків і жертв та доручило провести більше 1 800 експертиз. Кількість томів матеріалів справи перевищує 2 300.

24. УВКПЛ занепокоєне тим, що розслідування вбивств 13 правоохоронців, ускладнене положеннями закону, прийнятого 21 лютого 2014 року²⁹, яким передбачено, що всі особи, які брали участь у масових протестах та підозрюються або обвинувачуються у злочинах, у тому числі насильстві та вбивстві співробітників правоохоронних органів, якщо такі дії були вчинені у період між 21 листопада 2013 року та 28 лютого 2014 року, мають бути звільнені від кримінальної відповідальності. Закон вимагає від органів прокуратури закрити всі кримінальні провадження, в яких жодній особі не повідомлено про підозру³⁰, та знищити існуючі матеріали справи. Генеральна прокуратура повідомила ММПЛУ, що вона продовжує розслідування вбивств 13 співробітників правоохоронних органів 18-20 лютого 2014 року.

В. Насильство 2 травня 2014 року в Одесі

25. 48 осіб загинуло в Одесі 2 травня 2014 року в результаті сутичок між групами прихильників «єдності» та «федералізації» України. Умисна бездіяльність перед лицем насильства, недостатня підготовка з боку різних органів влади зробили свій внесок у цю кількість жертв. Спочатку поліція не втрутилася для запобігання або припинення насильства на Куликовому Полі. Потім пожежна бригада, розташована у безпосередній близькості до Будинку профспілок, де багато протестувальників задихнулися, отримувала численні термінові дзвінки, однак відреагувала з фатальною затримкою у 45 хвилин.

26. В той час, як групи прихильників і «єдності», і «федералізації» відіграли свою роль в ескаляції насильства, наступне кримінальне переслідування за хуліганство чи масові заворушення, як вбачається, було ініційоване необ'єктивно. Наразі виключно активісти з табору «профедералістів» постали перед судом, в той час, як більшість

²⁷ Озброєні цивільні особи, іноді одягнені в камуфляж та маски, часто з судимостями, яких залучали правоохоронці для нападів на протестувальників.

²⁸ Як повідомляється з десяти високопосадовців дев'ять виїхали за межі України та були оголошені в розшук, а один знаходиться під вартою. З 29 командирів та співробітників «Беркуту»: щодо восьми ведеться судовий розгляд (сім тримаються під вартою, один – під домашнім арештом), а 21 особа оголошена в розшук, оскільки, як повідомляється, вони виїхали за межі країни. З десяти «тітушок»: дев'ять оголошені в розшук, проти одного висунуто обвинувачення і він знаходиться під домашнім арештом. Учасник протестів був звільнений від кримінальної відповідальності, до якої він мав бути притягнутий за вбивство іншого протестувальника. З п'яти інших осіб, проти яких у квітні 2014 року висунуті обвинувачення за вбивство протестувальника на Майдані: троє знаходяться під вартою, двоє оголошені в розшук.

²⁹ Закон України «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України».

³⁰ На момент прийняття закону жодній особі не було оголошено про підозру у вбивстві співробітника правоохоронного органу під час подій на Майдані.

жертв (42 загинули від задухи в палаючому Будинку Профспілок або внаслідок вистрибування звідти) були прихильниками руху за «федералізацію». Незважаючи на велику кількість смертей під час насильства 2 травня 2014, суд над єдиною особою, яка обвинувачується у вбивстві в центрі міста, ще не розпочався. Справа постійно передавалася з одного суду м. Одеси до іншого. Судді відмовляються судити обвинуваченого, після того, як за повідомленнями вони стикалися з тиском з боку табору прихильників «єдності»³¹.

27. УВКПЛ залишається занепокоєним, що на сьогоднішній день, розслідування цього насильства знаходиться під впливом системних інституційних недоліків та характеризується процедурними порушеннями, які, як вбачається, вказують на щире небажання вести слідство та притягнути винних до відповідальності. Мало місце також пряме та непряме політичне втручання в слідство, яке виражалося в умисних діях, які призводили до перешкоджання та затримці судового розгляду³².

С. Інші зібрання, відмічені насильницькими смертями

28. 26 лютого 2014 року двоє осіб померли в результаті сутичок в м. Сімферополі. У Харкові двоє осіб були вбиті 14 березня 2014 року в ході сутичок між прихильниками «єдності» та «федералізації», ще чотири особи загинули від вибуху під час «Маршу Гідності» 22 лютого 2015 року. 31 серпня 2015 року чотири військовослужбовця були вбиті під час протестів біля будівлі Парламенту в Києві. Станом на 1 червня 2016 року ніхто не був притягнутий до відповідальності за всі ці смерті³³.

IV. Вбивства в контексті збройного конфлікту на сході України

29. Захист окремих осіб від свавільного позбавлення життя тісно пов'язаний з базовим принципом міжнародного гуманітарного права що регулює ведення бойових дій, який вимагає від сторін конфлікту у будь-який час розрізняти між цивільними особами та особами, які беруть участь в бойових діях. Міжнародне гуманітарне право вимагає, що «напад може спрямовуватися тільки проти комбатантів. Нападати на цивільних осіб заборонено». Додатковий протокол II до Женевських Конвенцій 1949 року вимагає, щоб «цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не мають бути об'єктом нападу». Судова практика МКС³⁴ та Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії (МТКЮ)³⁵ підтверджує, що заборона спрямування атак проти цивільного населення є звичаєвою як в міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах. Важливими правилами ведення бойових дій також є заборона невибіркових атак³⁶, пропорційність³⁷ та запобіжні заходи³⁸.

³¹ Див. чотирнадцяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2016 р., параграфи 76-80; тринадцяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 листопада 2015 р. по 15 листопада 2016 р., параграфи 97-101 та дванадцяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 травня по 15 листопада 2015 р., параграфи 122-128.

³² Для більш детальної інформації щодо відповідальності за насильство 2 травня 2014 р. в Одесі, див. чотирнадцяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2016 р., параграфи 76-80 і тринадцяту доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 листопада 2015 р. по 15 лютого 2016 р., параграфи 97-101.

³³ Див. Додаток I, параграфи 2-5.

³⁴ Міжнародний суд ООН, Справа про випробування ядерної зброї, Консультативний висновок, параграф 179.

³⁵ Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, справа *Kupreškić*, рішення, параграф 180, та справа *Kordić and Čerkez*, рішення щодо спільного клопотання захисту та рішення, параграф 182.

³⁶ МКЧХ, *База даних звичаєвого міжнародного гуманітарного права, правило 11ff.*

³⁷ МКЧХ, *База даних звичаєвого міжнародного гуманітарного права, правило 14.*

³⁸ МКЧХ, *База даних звичаєвого міжнародного гуманітарного права, правило 15ff.*

30. Вбивство може становити злочин проти людства, якщо воно скоєне в рамках широкомасштабного та систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб якщо такий напад вчиняється свідомо³⁹. Умисне спрямування атак проти цивільного населення як такого або проти окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях становить військовий злочин⁴⁰. Вбивство цивільних осіб, медичного або релігійного персоналу або інших осіб, які не беруть активної участі в бойових діях або більше не беруть, визнається військовим злочином у збройному конфлікті⁴¹.

А. Вбивства, спричинені бойовими діями

31. Станом на 31 травня 2016 року УВКПЛ зафіксувало 9 404 вбитих та 21 671 поранених в зоні конфлікту на сході України з початку збройного конфлікту в середині квітня 2014 року. Це число включає цивільне населення, Збройні сили України та членів озброєних груп. Це консервативна оцінка УВКПЛ, зроблена на основі доступних даних.

32. За оцінками УВКПЛ до 2 000 цивільних осіб могли бути вбиті під час збройного конфлікту, не враховуючи 298 осіб, вбитих в результаті падіння літака МН17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року⁴². Приблизно 85-90 відсотків цих смертей, які зафіксовані УВКПЛ як на території, яка контролюється Урядом, і на територіях, контрольованих озброєними групами, є результатом обстрілів населених районів з мінометів, гармат, гаубиць, танків та ракетних систем залпового вогню.

33. Жодна особа, як з боку озброєних груп, так і з боку Уряду України не взяла відповідальність за жодну смерть цивільної особи, спричинену веденням бойових дій. УВКПЛ невідомо про будь-які випадки, де б імовірні порушники – чи то ті, хто здійснював напад, чи ті, хто несе відповідальність командування – були притягнуті до відповідальності. Як відмітив Спеціальний доповідач ООН з питання позасудових страт, страт без належного судового розгляду та свавільних страт, замість того, щоб реагувати, розслідувати або переслідувати випадки невибіркових обстрілів своїми власними збройними силами, «кожна сторона присвячує свій час детальній фіксації, яка заслуговує похвали, порушень іншою стороною з метою продовження протистояння в національних або міжнародних судах»⁴³.

34. Ця доповідь фокусується на імовірних вбивствах цивільного населення або осіб, які іншим чином захищені міжнародним гуманітарним правом в зоні конфлікту, в той час, як жодні бойові дії не відбувалися у безпосередній близькості до місць інцидентів.

³⁹ Римський статут міжнародного кримінального суду, стаття 7(1)(a).

⁴⁰ Римський статут міжнародного кримінального суду, стаття 87(21)(b)(ia).

⁴¹ Римський статут міжнародного кримінального суду, стаття 8(2)(c)(i).

⁴² 13 жовтня 2015 року Управління безпеки Нідерландів випустило доповіді «Падіння літака МН17 Малайзійських авіаліній» (доступний за посиланням: <http://www.onderzoeksraad.nl/en/onderzoek/2049/investigation-crash-mh17-17-july-2014/publicatie/1658/dutch-safety-board-buk-surface-to-air-missile-system-caused-mh17-crash#fasen>). Управління дійшло висновку, що «[а]варія літака ... була спричинена вибухом боєголовки моделі 9N314M, встановленої на ракеті серії 9M38, випущеної з зенітно-ракетного комплексу «Бук»... Район, з якого міг початися шлях боєголовки 9N314M, встановленої на ракеті серії 9M38 і випущеної з зенітно-ракетного комплексу «Бук» охоплює приблизно 320 квадратних кілометрів на сході України. Подальший криміналістичний аналіз необхідний для встановлення місця запуску.»

⁴³ Доповідь Спеціального доповідача ООН з питання позасудових страт, страт без належного судового розгляду або довільних страт за результатами його візиту в Україну, A/HRC/32/39/Add.1, параграф 61.

В. Застосування сили шляхом застосування вогнепальної зброї

35. На початку збройного конфлікту, значний сегмент українських сил складався зі спішно мобілізованих солдатів та добровольців, в той час як озброєні групи були нашвидкуруч зібрані. Брак дисципліни як серед збройних груп, так і серед Збройних сил України був широко розповсюдженим. Крім того, значна кількість людей, які відбували тюремне ув'язнення, або про яких відомо, що вони були частиною злочинного співтовариства, приєдналася як до озброєних груп, так і до деяких українських добровольчих батальйонів.

36. Всі ці фактори в підсумку призвели до неприборканого панування сили зброї серед озброєних людей, які з готовністю вдавалися до насильства по відношенню до цивільних осіб, особливо тих, хто не «підкорявся» їхнім наказам. У деяких випадках цивільні особи були вбиті або поранені в безпосередній близькості від військових об'єктів, військових конвоїв або поблизу пунктів пропуску, що не дає з упевненістю встановити умисний характер вбивства. Однак у багатьох таких випадках цивільні особи, як вбачається, не становили ніякої небезпеки стверджуваним порушникам. Деталі п'ятих випадків (з сімома жертвами) доданих до цієї доповіді⁴⁴ є далеко не вичерпними свідченнями такого роду інцидентів. За консервативними оцінками УВКПЛ декілька десятків людей були вбиті в таких інцидентах в зоні конфлікту, як на територіях, контрольованих озброєними групами, так і на територіях, контрольованих Урядом України.

С. Страта осіб, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях (*hors de combat*)

37. Під час збройного конфлікту, незаконно вбивати будь-яку особу, яка не бере або більше не бере участі у бойових діях. Так, заборонено вбивати членів збройних сил, які здалися, або іншим чином припинили участь у бойових діях (*hors de combat*), як от поранених або схоплених бійців⁴⁵. Держави мають зобов'язання розслідувати усі повідомлення про умисні вбивства осіб, які припинили участь у бойових діях (*hors de combat*). У відсутності достатніх доказів вчинення злочину, Держави зобов'язані притягнути винних до відповідальності. Держава, яка несе відповідальність за такі порушення також має забезпечити повну репарації за понесені втрати⁴⁶.

38. З початку збройного конфлікту на сході України УВКПЛ отримало численні повідомлення про страту осіб, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях (*hors de combat*). Їх інкримінують як членам озброєних груп «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», так і військовослужбовцям Збройних сил України та співробітникам правоохоронних органів, включаючи добровольчі батальйони. Реальні масштаби цього явища оцінити важко, однак за оцінками мова йде про десятки випадків, особливо з червня 2014 року по лютий 2015 року, в період найбільш інтенсивних бойових дій. Деталі 10 випадків, які стосуються страт 16 осіб (всі чоловіки) додані до цієї доповіді. У більшості випадків, страти, як видається, були обумовлені або ідеологічними мотивами⁴⁷, або сприймалися ймовірними порушниками як відплата за вбивства або

⁴⁴ Див. Додаток I, параграфи 6-14.

⁴⁵ Додатковий протокол II, стаття 4(2)(а) та загальна стаття 3 до Женевських Конвенцій.

⁴⁶ МКЧХ, Звичаєве міжнародне гуманітарне право: Том 1: Правила, правило 158.

⁴⁷ Див. справу Калиновського, Малашняка, Норенка та Власенка (Додаток I, параграфи 20-21); справу Брановицького (Додаток I, параграф 25); справу Саруханяна, Сеха та Слісаренка (Додаток I, параграфи 26-28); та випадок у Вуглегірську (Додаток I, параграф 32).

інші звірства, які, як вони вважали, були скоєні іншою стороною⁴⁸, або небажанням надати медичну допомогу та/або евакуювати тих, хто отримали важкі поранення⁴⁹.

39. УВКПЛ не мало можливості перевірити десятки отриманих повідомлень, про страти осіб, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях (*hors de combat*), доведені до її відома. Зокрема це не було зроблено через відсутність доступу до інформації та свідків. Такі повідомлення не були включені у цю доповідь. Це зокрема стосується тверджень про страти без належного судового розгляду осіб, які припинили участь у бойових діях (*hors de combat*), вчинені українськими силами. УВКПЛ також припускає, що деякі випадки можуть бути не відомі через хаотичність обставин та відсутність свідків та тіл жертв.

40. Притягнення до відповідальності винних в таких діяннях все ще залишається недостатнім. УВКПЛ не відомо про будь-які випадки, коли члени озброєних груп були притягнуті до відповідальності своїми командирами за страту схоплених українських військовослужбовців, або коли військовослужбовці українських сил притягалися до відповідальності за страту членів озброєних груп. УВКПЛ було повідомлено, що Головна Військова прокуратура проводить досудове слідство за повідомленнями про випадки вбивств, катувань та жорстокого поводження з українськими військовослужбовцями та цивільними особами з боку членів озброєних груп «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки». УВКПЛ також відомо, що «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» збирають докази ймовірних страт членів озброєних груп українськими силами.

D. Свавільні страти або страти без належного судового розгляду

41. Держави зобов'язані розслідувати всі повідомлення про умисні вбивства цивільних осіб або інших осіб, які перебувають під захистом, скоєні їхніми збройними силами. Держава також несе відповідальність за порушення, вчинені недержавними акторами, які працюють на підтримку або як агенти органів державної влади. У випадку, якщо ополчення або воєнізовані формування використовуються для гарантування безпеки, держави повинні привести їх до встановленої системи підпорядкування та контролю та мають забезпечити дотримання ними зобов'язань у сфері прав людини, зокрема поваги до людського життя⁵⁰. Те саме зобов'язання застосовується і до озброєних груп. У випадку наявності достатніх доказів скоєння злочину, держави зобов'язані притягнути винних до відповідальності⁵¹.

42. УВКПЛ задокументувало значну кількість страт без належного судового розгляду та вбивств цивільних осіб, які не брали участь в бойових діях, в основному в 2014 та на початку 2015 років. Деталі 24 справ, що стосуються страт 58 осіб додані до цієї доповіді⁵².

43. Озброєні групи почали вдаватися до страт без належного судового розгляду та вбивств ще з самого початку їх діяльності в квітні 2014 року⁵³. Вони в основному страчували осіб, які мали виразні погляди щодо «єдності» України або, як вважалося, мали такі погляди, або надавали або, як вважалося, надавали підтримку українським

⁴⁸ Див. справу Чепіги (Додаток I, параграфи 15-16); справу Кудрявцева (Додаток I, параграфи 17-19); та справу Капачія (Додаток I, параграфи 30-31).

⁴⁹ Див. справу Гаврилюка (Додаток I, параграфи 22-24), випадок у Вуглегірську (Додаток I, параграф 29).

⁵⁰ Принципи ефективного попередження та розслідування позазаконних, свавільних та сумарних страт, Принцип 2.

⁵¹ МКЧХ, Звичасве міжнародне гуманітарне право: Том 1: Правила, правило 158.

⁵² Див. Додаток I, параграфи 33-92.

⁵³ Див. справу Дяковського, Поправка та Рибак (Додаток I, параграфи 33-36).

силам⁵⁴. Деякі такі страти, як стверджується, були приведені у виконання після винесення смертного вироку після проведення видимості судового процесу⁵⁵. Щонайменше у одному випадку жертви могли бути страчені через расову ненависть⁵⁶.

44. Ймовірні страти без належного судового розгляду або вбивства, вчинені українськими силами, які задокументовані УВКПЛ, як видається, були обумовлені або ймовірною приналежністю жертв до озброєних груп «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», або підтримкою їх⁵⁷, або «сепаратистськими» чи «проросійськими» поглядами жертв⁵⁸.

45. У деяких випадках, через переважаючу небезпеку було важко встановити чи були страта або вбивство вчинені на підставі ненависті, дискримінації, переслідування, з корисливих мотивів, або чи було вбивство незапланованим⁵⁹. При цьому, кожне з цих вбивств чітко було пов'язане зі збройним конфліктом на сході України.

46. Підзвітність за такі діяння істотно відрізняється від випадку до випадку. Уряд притягнув деяких порушників з рядів свої військових сил та сил безпеки до відповідальності: вони або знаходяться під слідством⁶⁰, або їхні справи розглядаються судом⁶¹, або вони вже засуджені⁶². У деяких випадках, однак, розслідування просуваються повільно і підозрюваних не встановлено⁶³, або слідство затягується понад розумні межі, навіть коли відомо, хто фізично здійснював контроль над жертвою в момент його/її смерті⁶⁴. У деяких випадках, як видається, слідство затягується умисно, щоб надати можливість імовірним порушникам втекти від правосуддя⁶⁵. Озброєні групи, як видається, «розслідують» деякі справи⁶⁶, однак УВКПЛ не було надано ніякої інформації щодо ситуації з імовірними порушниками.

Е. Смерть під час перебування під вартою

47. Смерть під час перебування під вартою є порушенням прав людини, якщо вона спричинена: незаконним або надмірним застосуванням сили з боку державних службовців або інших осіб, які виконують державні функції, катуванням або жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність поведінням або

⁵⁴ Див. справу Брадарського, Альберта та Рувіма Павенків та Велічка (Додаток I, параграфи 39-42), справу Куліша та Алехіна (Додаток I, параграфи 51-53), справа сім'ї Боневичів (Додаток I, параграфи 54-55), справу Чубенка (Додаток I, параграфи 47-49) та справу Хітренка (Додаток I, параграф 50).

⁵⁵ Див. справу Климчука (Додаток I, параграфи 43-45) та справу Пічка (Додаток I, параграф 46).

⁵⁶ Див. справу Ляни Відак, Маргарити Відак та Марини Федоренко (Додаток I, параграфи 56-57).

⁵⁷ Див. справу Вереніча та Вереніча (Додаток I, параграфи 61-62), справу Півня (Додаток I, параграфи 63-65), справу Коломийцева та Царенка (Додаток I, параграфи 66-70) та справу Агафонова (Додаток I, параграфи 71-72).

⁵⁸ Див. справу Кульматицького та Голоти (Додаток I, параграфи 75-77) та справу Бузини (Додаток I, параграфи 79-84).

⁵⁹ Див., наприклад, випадок у Брянці (Додаток I, параграфи 58-60).

⁶⁰ Див. справу Півня (Додаток I, параграфи 63-65) та справу Бузини (Додаток I, параграфи 79-84).

⁶¹ Див. справу Агафонова (Додаток I, параграфи 71-72) та справу Бакуліна, Плотникова та Устінова (Додаток I, параграфи 83-84).

⁶² Див. справу Вереніча та Вереніча (Додаток I, параграфи 61-62) та справу Кульматицького та Голоти (Додаток I, параграфи 79-84).

⁶³ Див. справу Долгова (Додаток I, параграфи 104-105), справу Букреньова (Додаток I, параграфи 73-74), справу Боброва (Додаток I, параграф 78) та справу Черепні (Додаток I, параграфи 91-92).

⁶⁴ Див. справу Казанцева (Додаток I, параграфи 102-103) та Наздрічкіна (Додаток I, параграфи 85-86).

⁶⁵ Див. справу Бузини (Додаток I, параграфи 79-84).

⁶⁶ Див. справу Чубенка (Додаток I, параграфи 47-49), справу Куліша та Алехіна (Додаток I, параграфи 51-53) та випадок у Брянці (Додаток I, параграфи 58-60).

покаранням з боку державних службовців або інших осіб, які виконують державні функції, або неспроможністю державних органів влади, які здійснюють тримання під вартою, захистити життя затриманої особи, наприклад, через недбалість або погані тюремні умови, включаючи ненадання їжі або медичного догляду або насильство інших ув'язнених, якщо не були розслідувані належним чином. За словами Спеціального доповідача ООН з питання позасудових страт, страт без належного судового розгляду або свавільних страт «[д]ержави мають підвищений рівень відповідальності за захист прав осіб, які перебувають під вартою. Дійсно, коли особи помирає в ув'язненні держави, існує презумпція відповідальності держави»⁶⁷.

48. Будь-яка смерть під час перебування під вартою має бути в повній мірі та об'єктивно розслідувана для встановлення обставин її настання та будь-якої відповідальності посадових осіб, і необхідно негайно повідомити близьких родичів. Держави мають забезпечити притягнення до відповідальності винних у смерті особи в під час тримання під вартою, незважаючи на те, чи вони державні службовці чи приватні особи. Якщо винні державні службовці, органи влади мають надати репарацію родичам жертви, включаючи адекватну компенсацію межах розумного строку.

49. *Де факто* влада також повинна захищати життя осіб, яких вони затримують⁶⁸.

50. УВКПЛ помітило, що свавільне позбавлення життя набуло безпрецедентних масштабів на територіях, контрольованих озброєними групами, з широкою мережею місць тримання під вартою – тих, що існували до конфлікту (СІЗО⁶⁹, ІТТ⁷⁰ та виправні колонії) – а також імпровізованих (які часто називають «підвалами»). Тисячі осіб, які перебували під вартою у зв'язку з конфліктом, пройшли через ці місця з середини квітня 2014 року, де вони трималися в нелюдських умовах, піддавалися катуванню та жорстокому поводженню⁷¹. Десятки з них були страчені або померли в ув'язненні, за свідченнями осіб, які були звільнені⁷². У деяких випадках не було жодного свідка смерті, однак обставини, за яких тіла зі слідами насильницької смерті були знайдені, показують, що жертви були позбавлені життя під час перебування в ув'язненні⁷³.

51. ММПЛУ також отримала повідомлення про смерть людей, яких Уряд або його регулярні збройні сили тримають під вартою. Більшість цих повідомлень відносяться до початкових стадій конфлікту, тобто до періоду з червня 2014 року – по лютий 2015 року. Вони в основному стосуються осіб, які були членами озброєних груп⁷⁴ або підозрювалися у приналежності до них⁷⁵. Частіше за все, смерть жертв була ймовірно

⁶⁷ Доповідь Спеціального доповідача ООН з питання позасудових страт, страт без належного судового розгляду та довільних страт, A/HRC/14/24, параграф 49.

⁶⁸ Повідомлення № 120/1998, *Елмі проти Австралії*, Думки, прийняті Комітетом проти катувань, 14 травня 1999 року, параграфи 6-7.

⁶⁹ Слідчі ізолятори.

⁷⁰ Ізолятори тимчасового тримання.

⁷¹ Див. 14 доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, який охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2016 року, параграф 12.

⁷² Див. випадок у Донецьку (Додаток I, параграфи 93), випадок у Сніжному (Додаток I, параграфи 96-97) та справу Слісенка (Додаток I, параграфи 98-100). Див. також 12 доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 серпня по 15 листопада 2015 року, параграфи 35-36, 11 доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 травня по 15 серпня 2015 року, параграф 43, 8 доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 1 по 30 листопада 2014 року, параграф 41.

⁷³ Див. справу Асєєва та Пікалова (Додаток I, параграф 94) та справу Євтушенко (Додаток I, параграф 95).

⁷⁴ Див. справу Нієш-Папи (Додаток I, параграф 101).

⁷⁵ Див. справу Казанцева (Додаток I, параграфи 102-103).

спричинена катуванням або жорстоким поведінням, або неналежною медичною допомогою або її відсутністю.

Ф. Зникнення, які могли призвести до смерті

52. Кожний має право бути захищеним від насильницького зникнення⁷⁶, включаючи в умовах надзвичайних ситуацій. Насильницькі зникнення порушують або несуть серйозну загрозу праву на життя. Держави повинні вживати конкретні та ефективні заходи для попередження зникнень шляхом встановлення ефективних засобів та порядку ретельного розслідування випадків осіб, які зникли без вісти, особливо в умовах, які можуть включати порушення права на життя⁷⁷.

53. Станом на 1 червня 2016 року у зоні конфлікту на сході України зниклими без вісти залишаються сотні осіб. Деякі з них могли загинути в ході бойових дій, а їхні залишки – не були ідентифіковані⁷⁸ або ж вони ще не були виявлені. У деяких випадках УВКПЛ має підстави вважати, що зниклі без вісти могли стати жертвами насильницьких зникнень та страт без належного судового розгляду. Опис чотирьох таких випадків доданих до цієї доповіді. Як видається, у багатьох випадках люди були викрадені та ймовірно вбиті з метою заволодіння їхнім майном (таким, як автомобілі)⁷⁹. В одному випадку особа зникла через свої політичні погляди⁸⁰.

Г. Вбивства всередині озброєних груп та урядових сил

54. За словами Головного військового прокурора, станом на початок червня 2016 року небойові втрати українських військовослужбовців склали 1 294 осіб, включаючи 259 самогубств, та 121 «умисне вбивство». УВКПЛ занепокоєне, що деякі випадки загибелі наприклад, коли потерпілі були викривачами злочинів, скоєних українськими військовослужбовцями в зоні конфлікту (зокрема, про корупцію та мародерство), розслідуються неефективно⁸¹.

55. Озброєні групи вдавалися до страти та вбивств в якості покарання своїх членів за злочини або дисциплінарні проступки, які вони вчинили⁸².

Н. Збільшення числа випадків смерті, спричинених звичайними злочинами

56. Обов'язок держави захищати право на життя, попереджати та карати вбивства (в тому числі, недержавними суб'єктами) також включає в себе встановлення ефективної системи кримінальної юстиції⁸³.

57. З початком збройного конфлікту на територіях на сході України припинили свою дію законність та правопорядок, чому посприяла легкодоступність вогнепальної зброї. Це призвело до збільшення насильницької злочинності. Протягом

⁷⁶ Насильницьке зникнення складається з трьох елементів: особа має бути затримана або позбавлена свободи в будь-якій іншій формі представниками держави або особами або групами осіб, які діють з дозволу, за підтримки або за погодженням держави, а винні відмовляються визнати факт затримання або приховують дані про долю або місцезнаходження особи, внаслідок чого цю особу залишено без захисту закону.

⁷⁷ Принципи ефективного попередження та розслідування позазаконних, свавільних та сумарних страт, Принцип 2.

⁷⁸ Станом на 1 червня 2016 року триває ідентифікація до 1 тисячі тіл на підконтрольних Уряду територіях (як тих, що знаходяться в моргах, так і вже похованих).

⁷⁹ Див. справу Попова (Додаток I, параграфи 106-108), справу Мінчонка (Додаток I, параграфи 109-110) та справу Куценка (Додаток I, параграфи 111-112).

⁸⁰ Див. справу Долгова (Додаток I, параграфи 104-105).

⁸¹ Див. справу Костакова (Додаток I, параграфи 115-116) та справу Шабрацького (Додаток I, параграфи 117-118).

⁸² Див. Додаток I, параграфи 113-114.

⁸³ Комітет ООН з прав людини, Загальний коментар № 6, HRI/GEN/1/Rev.6 (1982), параграф 3.

літа 2014 р. правоохоронні органи в постраждалих від конфлікту районах зафіксували десятки насильницьких смертей. Хоча точної статистики щодо загальної кількості смертей, спричинених звичайними кримінальними діями, протягом квітня-грудня 2014 р. у Донецькій та Луганській областях немає, УВКПЛ вважає, що вона була набагато більшою, ніж у доконфліктний період. Значна кількість кримінальних злочинів, у тому числі вбивств, була скоєна членами озброєних груп та представниками урядових сил.

V. Порушення та ущемлення права на життя в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі

58. В умовах відсутності доступу до Автономної Республіки Крим та міста Севастополя УВКПЛ змогла задокументувати декілька випадків зниклих безвісти осіб і має підстави вважати, що жертви були викрадені або позбавлені волі *де факто* владою Криму або з її дозволу, підтримки або мовчазної згоди. Ці зникнення сталися у дні перед проведенням невизнаного «референдуму» про статус Криму у березні 2014 р., а також у наступні місяці. В одному з випадків зникла особа була знайдена мертвою за обставин, які дозволяють припустити, що особу було страчено без належного судового розгляду⁸⁴. Імовірні жертви були або прихильниками «єдності»⁸⁵, або кримськотатарськими активістами⁸⁶. Генеральна прокуратура України створила окремий підрозділ, який займається злочинами, скоєними на території півострова. В Національній поліції злочини, скоєні на території Криму, розслідує Головне управління в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, яке знаходиться в Одесі. Однак, через відсутність доступу туди не було помічено ніякого прогресу у відповідних розслідуваннях.

VI. Висновки та рекомендації

59. Вбивства стали поширеним явищем в Україні з січня 2014 року, починаючи з подій на Майдані із загостренням в квітні 2014 р. через конфлікт на сході. В той час, як більшість смертей були спричинені безпосередньо бойовими діями, УВКПЛ разом з іншими міжурядовими організаціями, міжнародними НУО, громадськими організаціями з України та Російської Федерації та іншими акторами⁸⁷, спостерігає стійку модель порушень та ущемлень права на життя та фізичну недоторканність в країні.

60. Безкарність за вбивства залишається поширеною, заохочуючи їхнє вчинення та підриваючи перспективи справедливості. За насильницькі смерті протягом масових зібрань у 2014 та 2015 роках досі нікого не притягнуто до відповідальності. Аналогічно, до відповідальності досі не притягнуто осіб, винних у загибелі людей, що спричинені порушенням принципів міжнародного гуманітарного права, як у випадках ведення бойових дій чи то страти осіб, які припинили участь у бойових діях (*hors de combat*). Настання відповідальності за вбивство цивільних осіб або за смерть під час позбавлення волі все ще рідкість.

61. УВКПЛ вітає зусилля Уряду України щодо притягнення до відповідальності порушників з власних рядів. Воно відмічає, що Військова прокуратура проводить

⁸⁴ Див. справу Аметова (Додаток I, параграфи 119-121).

⁸⁵ Див. справу Бондарця та Ващука (Додаток I, параграф 123) та справу Черниш (Додаток I, параграф 124).

⁸⁶ Див. справу Шаймарданова та Зінедінова (Додаток I, параграф 125), справу Джемпарова та Іслямова (Додаток I, параграф 126), справу Усманова (Додаток I, параграф 127), справу Арісланова (Додаток I, параграф 128) та справу Ібрагімова (Додаток I, параграф 129).

⁸⁷ Див. Додаток I, зноска 90.

досудове слідство за повідомленнями про випадки вбивств, катувань та жорстокого поводження з українськими військовослужбовцями та цивільними осіб з боку членів озброєних груп самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки». УВКПЛ визнає складнощі у просуванні відповідальності, зокрема через відсутність доступу на території, де ймовірні діяння мали місце.

62. Водночас, УВКПЛ помітило очевидний брак мотивації для розслідування деяких справ, і застосування формального підходу в роботі слідчих органів, особливо коли це стосується діянь, вчинених українськими силами. Кругова порука та політична заангажованість не є рідкістю, особливо коли порушники, як стверджується, належать до рядів Збройних сил або правоохоронних органів. У результаті окремі порушники продовжують залишатися непокараними. Зміна запобіжного заходу часто дає вірогідним порушникам можливість втекти від правосуддя. В той час, як судово-медичні експерти не завжди приділяють достатню увагу фіксації ознак катувань на тілах, ексгумованих в зоні конфлікту, слідчі також не завжди просять судово-медичних експертів чи містяться на тілі сліди катувань. Речові докази пов'язані з позбавленням життя без належного судового розгляду часто збираються та зберігаються неналежним чином.

63. Родичі жертв часто є тими, хто вимагає органів влади почати розслідування. У деяких випадках правоохоронні органи обмежуються лише реєстрацією справи у Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР). Вони практично не проводять слідчих дій, під різними приводами, зокрема через відсутність доступу до територій, які не контролюються Урядом України, де можуть переховуватися підозрювані, та відсутність тіла ймовірної жертви.

64. УВКПЛ відмічає, що Національна стратегія в сфері прав людини⁸⁸ визнає неефективне розслідування насильницьких смертей системною проблемою. Одним з очікуваних результатів Плану дій з реалізації Національної стратегії є наявність правових засобів захисту і механізмів ефективного розслідування порушень права на життя. Передбачено, що буде розроблено законопроект про внесення змін до законодавчих актів з метою створення компенсаційних механізмів для осіб, які стали постраждалими через затягнуте та неефективне розслідування смерті їхніх родичів.

65. Паралельні «правоохоронні» структури, створені у «Донецькій народній республіці» і «Луганській народній республіці», як повідомляється, вели «розслідування» декількох вбивств, скоєних на територіях, які перебувають під їхнім контролем. Ці структури не мають жодного правового статусу за українським законодавством. Їхні «розслідування», як вбачається, є вибірковими і стосуються лише діянь, скоєних членами озброєних груп, які були розформовані або іншим чином реорганізовані через брак дисципліни або відданості. Цим «розслідуванням», як вбачається, бракує гарантій належної правової процедури та справедливого судового розгляду.

66. Всі доступні механізми притягнення до відповідальності – як національні, так і міжнародні – повинні забезпечити притягнення до відповідальності осіб, які несуть пряму відповідальність або відповідальність командування за вбивства або інші порушення, ущемлення та злочини.

67. Рекомендації, викладені нижче, містять низку невідкладних і середньострокових заходів з попередження свавільного позбавлення життя та забезпечення притягнення винних до відповідальності. Деякі рекомендації з

⁸⁸ Див. одинадцятую доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 травня по 15 серпня 2015 року, параграф 162.

попередніх доповідей УКВПЛ повторюються тут, оскільки безпосередньо стосуються попередження актів свавільного позбавлення життя.

68. Уряду України:

- a) Забезпечити проведення швидких, незалежних, неупереджених та ефективних розслідувань усіх повідомлень про випадки свавільного позбавлення життя;
- b) Виділити необхідні людські та технічні ресурси слідчим органам Національної поліції та Служби безпеки України (СБУ) та органам прокуратури для розслідування повідомлень про випадки свавільного позбавлення життя, у тому числі в зоні конфлікту;
- c) Покращити проведення судово-медичних експертиз та зберігання інших речових доказів, пов'язаних із актами свавільного позбавлення життя в зоні конфлікту, включаючи документування слідів катувань або жорстокого поводження у відповідності до міжнародних стандартів;
- d) Систематично опитувати осіб, які були позбавлені волі озброєними групами, щоб задокументувати ймовірні діяння або свавільне позбавлення життя, свідками яких вони могли бути;
- e) Забезпечити, щоб жодне незаконне збройне формування не брало участь у бойових діях на стороні урядових сил;
- f) Посилити внутрішній та прокурорський нагляд за військовими та правоохоронними органами України в зоні конфлікту, особливо на контрольно-пропускних пунктах та у населених пунктах, в яких відсутня ефективна цивільна адміністрація;
- g) Забезпечити, щоб розслідування насильницьких смертей, що сталися під час масових зібрань у 2014-2015 рр. як-от подій на Майдані та подій в Одесі, проводилося у відповідності до міжнародних стандартів і без необґрунтованих затримок;
- h) Змінити закон «Про недопущення переслідування та покарання осіб з приводу подій, які мали місце під час проведення мирних зібрань, та визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України» від 21 лютого 2014 року, таким чином, щоб його положення не перешкоджали притягненню до відповідальності за вбивства під час подій на Майдані;
- i) Забезпечити повний захист суддів, адвокатів та інших спеціалістів з питань правосуддя від погроз, залякувань та інших видів зовнішнього тиску, що мають на меті зашкодити або загрожують їхній незалежності та неупередженості;
- j) Забезпечити надання членам сімей жертв повної інформації про хід розслідування смертей їхніх родичів;
- k) Забезпечити, що звільнення «всіх на всіх», передбачене Мінськими угодами, або інші форми «обмінів» або «одночасного звільнення затриманих» не призводять до безкарності осіб, яких підозрюють у вбивствах або інших порушеннях, ущемленнях або злочинах, або співучасників, або осіб, які несуть відповідальність командування;
- l) Забезпечити недопущення безкарності осіб, причетних до актів свавільного позбавлення життя та інших грубих порушень прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, в контексті амністії та помилування, які передбачені Мінськими угодами, або інших видів амністії чи помилування;

m) Вжити заходів, щоб відступ України від окремих зобов'язань за міжнародними договорами з прав людини, не призвів до прямого чи непрямого негативного впливу на захист та просування прав людини;

n) Приєднатися до Римського статуту Міжнародного кримінального суду;

o) Тісно співпрацювати з організаціями громадянського суспільства, які документують вбивства та проводять аналіз відповідного законодавства і правозастосовної практики;

p) Активно співпрацювати з міжнародними акторами, які можуть надати експертні знання у розслідуванні вбивств, які сталися протягом масових зібрань або в контексті збройного конфлікту;

q) Негайно припинити практику тримання осіб під вартою *інкомунікадо* та у неофіційних місцях тримання під вартою; утримувати всіх затриманих виключно в офіційних місцях тримання під вартою; а також забезпечити доступ членів родини, адвокатів, суддів та міжнародних спостерігачів до всіх осіб, які тримаються під вартою;

r) Забезпечити захист свідкам та членам збройних сил та сил безпеки, які діють як викривачі, доповідаючи про порушення, скоєні їхніми колегами.

69. Всім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, у тому числі озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:

a) Вжити невідкладних заходів для припинення бойових дій і насильства в зоні конфлікту, у тому числі шляхом продовження спроб повного здійснення Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод та повного дотримання режиму «повної тиші» уздовж лінії зіткнення;

b) Поважати в повній мірі зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, включаючи принципи розрізнення, вжиття запобіжних заходів та пропорційності;

c) Сприяти розслідуванню та притягненню до відповідальності компетентними органами влади будь-якої особи, яка, як стверджується, несе відповідальність за порушення або ущемлення прав людини та за порушення міжнародного гуманітарного права, включаючи умисні вбивства та страти, зокрема, забезпечуючи збереження відповідної інформації та доказів;

d) Негайно звільнити всіх осіб, яких свавільно позбавили волі;

e) Забезпечити безперешкодний доступ УВКПЛ та іншим міжнародним спостерігачам до всіх місць тримання під вартою;

f) Надати УВКПЛ ефективний доступ до свідків та речових доказів ймовірних страт без належного судового розгляду та вбивств.

70. *Де факто* владі Криму⁸⁹ та Російській Федерації:

a) Забезпечити проведення розслідування всіх повідомлень про зникнення та вбивства за участі членів сил безпеки та членів так званої кримської «самооборони»;

b) Забезпечити прямий та безперешкодний доступ на територію Кримського півострову УВКПЛ та іншим міжнародним моніторинговим механізмам, щоб дати

⁸⁹ Статус Автономної Республіки Крим та м. Севастополя визначено резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 68/262 щодо територіальної цілісності України

їм змогу реалізувати свій мандат у повній відповідності з положеннями резолюції
Генеральної Асамблеї 68/262.

Додаток І. Випадки порушень та ущемлень права на життя в Україні з січня 2014 року по травень 2016 року

1. Справи, представлені в цьому Додатку не є вичерпними. Деякі інші випадки були представлені в попередніх доповідях УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, а також у доповідях міжурядових організацій, міжнародних НУО, НУО з України та Російської Федерації та інших акторів⁹⁰; деякі повідомлення розглядаються УВКПЛ станом на 1 червня 2016 року. Крім того, УВКПЛ не змогла підтвердити або перевірити багато повідомлень про свавільне позбавлення життя, отримані з середини 2014 року. Деякі з цих повідомлень були свідченнями осіб, які на власні очі не бачили вбивства, однак посилалися на інформацію, отриману від очевидців або інших джерел; цій інформації бракувало деталей, які б зробили можливою подальшу перевірку. У багатьох випадках не було очевидців страт без належного судового розгляду та вбивств, про які було повідомлено УВКПЛ, та/або було важко перевірити ймовірний інцидент з інших причин.

І. Вбивства та насильницькі смерті в контексті зібрань

А. Насильство в січні-лютому 2014 р. під час подій на Майдані

Таблиця 1. Смерть протестувальників та інших людей під час подій на Майдані

Кількість загиблих протестувальників та обставини їхньої загибелі	Ймовірні порушники та ситуація з притягненням їх до відповідальності
17 жовтня 2015 року Генеральна прокуратура повідомила про оголошення про підозру дев'ятьом високопосадовцям колишнього Уряду ⁹¹ , які в тому числі були причетні до «незаконного розгону», який призвів до смерті протестувальників під час подій на Майдані, за різними статтями Кримінального кодексу, Станом на 1 червня 2016 року, жоден з них не постав перед судом, оскільки вони, як стверджується, втекли з України 20 лютого або невдовзі після цього	
21 січня 2014 року	
Юрій Вербицький був знайдений мертвим 22	Станом на 1 червня досудове розслідування щодо двох підозрюваних завершено, справу передано до суду.

⁹⁰ Доповіді Міжнародної дорадчої групи Ради Європи щодо перегляду розслідування подій на Майдані, яка опублікована 31 березня 2015 року, та щодо перегляду розслідувань трагічних подій в Одесі травня 2014 року, яка опублікована 4 листопада 2015 року; «Справи без належного судового розгляду під час конфлікту на сході України» та «Поламані тіла: катування та страти без належного судового розгляду на сході України» Міжнародної Амністії; «Боротьба з безкарністю на сході України: порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародні злочини на сході України» Міжнародного партнерства за права людини; «Воєнні злочини Збройних сил та сил безпеки України: катування та нелюдське поводження» Фонду вивчення проблем демократії, Російської громадської ради міжнародного співробітництва та публічної дипломатії Російської Федерації; «Воєнні злочини Росії на сході України у 2014 році» групи волонтерів, створеної членом Парламенту Польщі Малгоржати Госевської; «Пройшовши пекло: свідчення жертв місць незаконного ув'язнення на Донбасі» Коаліції громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі»; «Тотальна безкарність в зоні АТО: розслідування вбивств та зникнень» Української гельсінської спілки з прав людини та «В пошуках скрадливості: Розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, свободу від тортур, вчинених у зоні АТО: недоліки роботи слідчих органів та рекомендації правозахисників» Центра Громадянських Свобод під егідою Коаліції громадських організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі».

⁹¹ Колишній Президент, колишній Генеральний прокурор, колишній Прем'єр-Міністр, колишній Міністр внутрішніх справ, колишній Голова Служби безпеки, колишній заступник Міністра внутрішніх справ, колишній командувач внутрішніми військами Міністерства внутрішніх справ, колишній Перший заступник Голови СБУ, колишній начальник міліції громадської безпеки в Києві.

січня, у лісі поблизу с. Гнідин (Бориспільський район Київської області) після того, як 21 січня його викрали з лікарні	Розслідування щодо 10 інших підозрюваних триває, вони оголошені в розшук
22 січня 2014 року	
Сергій Нігоян та Михайло Жизневський отримали смертельні вогнепальні поранення і померли на місці, а Роман Сенік помер в лікарні 25 січня внаслідок отриманих вогнепальних поранень 22 січня в центрі Києва ⁹²	Станом на 1 червня 2016 року винуватих не встановлено. Досудове слідство триває
18-19 лютого 2014 року	
10 протестувальників (дев'ять чоловіків ⁹³ і одна жінка ⁹⁴) отримали смертельні поранення на вул. Інститутській, Грушевського, Кріпосному пров. та Маріїнському парку в результаті насильницького розгону у центрі Києва протестувальників, які намагалися дістатися будівлі Парламенту в ході так званого «Мирного наступу»	<p>Досудовим слідством встановлена причетність трьох співробітників підрозділу міліції особливого призначення «Беркут» до насильницького розгону протестувальників на вул. Інститутській та Кріпосному провулку, в результаті чого було заподіяно тяжкі наслідки, включаючи вбивство трьох осіб⁹⁵.</p> <p>12 листопада 2016 року відносно двох з них в суд було направлено обвинувальний акт за статтями 263 (незаконне поводження зі зброєю), 340 (незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій) та 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) Кримінального кодексу. 31 березня 2016 року відносно них в суд було направлено обвинувальний акт за статтями 367 (службова недбалість) та 371 (завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою). Станом на 1 червня вони знаходяться під домашнім арештом.</p> <p>16 жовтня 2015 р. третьому з них – колишньому командирі харківського полку «Беркут» – оголошено про підозру у вчиненні злочинів за статтями 115 (умисне вбивство) та 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) Кримінального кодексу. Станом на 1 червня 2016 р., він перебуває під домашнім арештом.</p> <p>12 березня 2016 року протестувальник, якого обвинувачували у скоєнні злочинів за статтями 286 та 289 Кримінального кодексу за вбивство іншого протестувальника⁹⁶, був</p>

⁹² Відповідно до Генеральної прокуратури України, Сергій Нігоян був застрелений на вулиці Грушевського мисливською кулею, яка могла бути випущена з помпової рушниці, а Михайло Жизневський та Роман Сенік отримали смертельні вогнепальні поранення біля стадіону «Динамо» на вул. Грушевського кулями, які правоохоронці використовують для зупинки автомобілів.

⁹³ Володимир Кішук (загинув 18 лютого на Кріпосному провулку від вогнепального поранення), Андрій Корчак (помер 18 лютого на вул. Грушевського від травми грудної клітини, що викликала розвиток ХІХС), Сергій Дідич (помер 18 лютого на вул. Грушевського від відкритої ЧМТ внаслідок наїзду автомобілем), Сергій Шаповал (загинув 18 лютого на Кріпосному провулку від вогнепального поранення), Ігор Сердюк (загинув 18 лютого на вул. Інститутській від вогнепального поранення), Артем Мазур (помер 3 березня від відкритої ЧМТ, отриманої в Маріїнському парку), Іван Наконечний (помер 7 березня від відкритої ЧМТ, отриманої на вул. Інститутській), Анатолій Нечипоренко (помер 28 березня від закритої ЧМТ, отриманої на вул. Інститутській) та Зураб Хурція (помер 18 лютого на вул. Інститутській від серцевої недостатності).

⁹⁴ Антоніна Дворянець (померла 18 лютого на вул. Інститутській від серцевої недостатності).

⁹⁵ Сергій Шаповал, Ігор Сердюк та Володимир Кішук.

⁹⁶ Сергій Дідич.

	звільнений від кримінальної відповідальності Печерським районним судом м. Києва. ⁹⁷ Відповідне рішення було прийняте на підставі закону від 21 лютого 2014 року (див. параграф 38 нижче). Генеральною прокуратурою оскаржується вказана ухвала суду
10 протестувальників (всі чоловіки) ⁹⁸ загинули від вогнепальних поранень, при проведенні так званої «антитерористичної операції», яка проводилася в центрі Києва з 19:00 18 лютого до 6:00 19 лютого; одну особу знайдено мертвою на перехресті вулиць Володимирської та Великої Житомирської ⁹⁹ , ще одну особу – на Трьохсвятительській вулиці ¹⁰⁰ , ще чотири протестувальники (всі чоловіки) ¹⁰¹ загинули через інші uszkodження, отримані в ході «антитерористичної операції»	Колишнім Голові Служби безпеки, його колишньому першому заступнику та Начальнику управління Служби безпеки в м. Києві та Київській області оголошено про підозру у скоєнні злочинів за статтями 115 (умисне вбивство двох або більше осіб, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб за попередньою змовою групою осіб), 255 (створення злочинної організації), 340 (незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій), 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) та 408 (дезертирство) Кримінального кодексу. 9 квітня 2014 колишній Голова Служби безпеки, а потім 26 січня 2015 його колишній перший заступник були оголошені в розшук після того, як вони ймовірно втекли з України. 21 серпня 2015 Печерський районний суд м. Києва помістив колишнього Начальника управління Служби безпеки в м. Києві та Київській області під варту, де він наразі і знаходиться. 16 лютого 2016 р. відносно нього в суд було направлено обвинувальний акт, судовий розгляд триває
В'ячеслав Веремій, журналіст щоденної газети «Вести» був побитий та застрелений після спроби зняти на відео групу так званих «тітушок» ¹⁰²	Дев'ятьом «тітушкам» (всі чоловіки) було оголошено про підозру за статтею 115 (умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб з хуліганських мотивів) Кримінального кодексу. Всі вони оголошені в розшук. Відносно одного чоловіка, який знаходиться під домашнім арештом, в суд було направлено обвинувальний акт за статтею 296 (хуліганство, вчинене із застосуванням холодної зброї, заздалегідь заготовленої для нанесення тілесних uszkodжень). Станом на 1 червня, досудове слідство триває
20 лютого 2014 року	
48 протестувальників (всі чоловіки) ¹⁰³ загинули	Командири та співробітники полку міліції особливого

⁹⁷ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 12 березня 2016 р. у справі № 757/39355/15-к, доступна за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56433235>.

⁹⁸ Вісім протестувальників померли одразу після отримання вогнепальних поранень: Володимир Бойків, Валерій Брезденюк, Сергій Бондарев, Олександр Плеханов, Василь Прохорський, Андрій Черненко, Віктор Швець та Юрій Пасхалін; двоє інших померли пізніше у лікарні від отриманих вогнепальних поранень: Віктор Орленко (помер 3 червня 2015 р.) та Юрій Сидорчук (помер 28 червня 2014 р.).

⁹⁹ Віталій Васильцов.

¹⁰⁰ Володимир Кульчицький.

¹⁰¹ Дмитро Максимов (помер від вибухової травми 18 лютого), Олександр Капінос (помер від відкритої черепно-мозкової травми 18 лютого) та Володимир Топій і Олександр Клітинський (обидва загинули в пожежі в Будинку Профспілок, 19 лютого).

¹⁰² Озброєні цивільні особи, які іноді одягнені в камуфляж та маски, часто з судимістю, залучені правоохоронцями для атак протестувальників.

¹⁰³ Георгій Арутюнян, Василь Аксєнин, Сергій Байдовський, Олександр Балюк, Іван Блюк, Сергій Бондарчук, Олексій Братушка, Богдан Вайда, Роман Варениця, Назарій Войтович, Устим Голоднюк, Едуард Гриневиц, Роман Гурик, Микола Дзявувський, Андрій Дигдалович, Ігор Дмитрів, Анатолій Жаловага, Володимир Жеребний, Владислав Зубенко, Богдан Ільків, Сергій Кемський, Анатолій Корнєєв, Ігор Костенко, Євгеній Котляр, Віталій Коцюба, Володимир Мельничук, Андрій Мовчан, Василь Мойсей, Валерій Опанасюк, Іван Пантелєєв, Микола Паньків,

<p>вранці на вул. Інститутській від вогнепальних поранень, коли намагались піднятися вулицею, щоб витіснити полк міліції особливого призначення «Беркут» від Жовтневого Палацу</p>	<p>призначення «Беркут» (26 осіб¹⁰⁴, всі чоловіки). П'ять цих співробітників (двоє були затримані на початку квітня 2014 року, двоє затримані 23 лютого 2014 року та одного затримали 26 червня 2015 року) обвинувачуються за статтями 365 (перевищення влади або службових обов'язків працівником правоохоронного органу), 262 (викрадення вогнепальної зброї) and 115 (вбивство двох або більше осіб, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб, за попередньою змовою групою осіб) Кримінального кодексу. Станом на 1 червня 2016 року вони перебували під вартою; судовий розгляд триває.</p> <p>На початку квітня 2014 року командир «Беркуту» був затриманий разом з двома своїми підлеглими (згадані вище). 19 вересня 2014 р. Печерський районний суд м. Києва помістив його під домашній арешт, з зобов'язанням не залишати будинку з 23:00 до 7:00. 3 жовтня 2014 р. він не з'явився в судові засідання. За повідомленнями, вранці він вийшов з дому і зник.</p> <p>16 січня 2015 р., Генеральна прокуратура направила обвинувальний акт відносно двох співробітників «Беркуту», затриманих на початку квітня 2014 року в суд. 9 лютого 2016 року Генеральна прокуратура направила обвинувальний акт відносно трьох інших затриманих співробітників в Святошинський районний суд м. Києва. 16 лютого 2016 року суд об'єднав ці справи в одну та почав заслуховувати свідчення потерпілих.</p> <p>20 інших співробітників «Беркуту», які, як встановлено, були причетні до вбивства 48 протестувальників, були оголошені в розшук, оскільки вони, за повідомленнями, втекли з країни¹⁰⁵</p>
<p>22 грудня 2013 – 3 червня 2015 років¹⁰⁶</p>	
<p>П'ять протестувальників¹⁰⁷ померли в Києві та інших містах через різні причини (серцевий напад, вогнепальні поранення та інші тілесні ушкодження, отримані в Києві та інших містах)</p>	<p>За вчинення умисного вбивства Василя Сергієнка до суду направлено обвинувальний акт стосовно трьох осіб; двоє інших підозрюваних оголошені в розшук.</p> <p>Генеральна прокуратура продовжує розслідування перевищення військовослужбовцями СБУ службових повноважень, яє спричинили загибель Дмитра Пагора та Людмили Шеремет.</p>

Юрій Парашук, Ігор Пехенько, Леонід Полянський, Андрій Сасенко, Віталій Смоленський, Богдан Сольчаник, Іван Тарасюк, Ігор Ткачук, Роман Точин, Олег Ушневич, Олександр Храпаченко, Олександр Царьок, Володимир Чаплінський, Віктор Чміленко, Йосип Шилінг, Максим Шимко та Олександр Щербанюк.

¹⁰⁴ Колишній командир полку міліції особливого призначення «Беркут», колишній командир київської роти «Беркут», його заступник і 23 інших співробітники «Беркут».

¹⁰⁵ Див. параграф 117 дванадцятої доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 серпня по 15 листопада 2015 р.

¹⁰⁶ Особи, зазначені нижче були нагороджені Президентом званням «Герой України», або їхні родичі були визнані Міністерством соціальної політики такими, що мають право на соціальні виплати, через втрату життя під час подій на Майдані, або які заявлялися як жертви Майдану правозахисними організаціями. Однак, відповідно до Генеральної прокуратури обставини смерті деяких осіб не дають підстав вважати, що вони пов'язані з протестами як в Києві, так і в інших містах.

¹⁰⁷ Дмитро Пагор та Людмила Шеремет (загинули 19 та 22 лютого 2014 р. відповідно через вогнепальні поранення, яких вони зазнали в м. Хмельницькому біля будівлі СБУ); Андрій Позняк (помер 3 березня через вогнепальне поранення голови, яке він зазнав на вул. Хрещатик в Києві); Василь Сергієнко (4 квітня 2014 р. був викрадений з власного будинку у Корсунь-Шевченківському, Черкаська область та знайдений мертвим наступного дня в лісі, у 15 км від свого будинку зі слідами катувань) та Давид Кіпіані (помер вночі 21 лютого в кареті швидкої допомоги від хронічної ішемічної хвороби серця).

	Триває досудове слідство за фактом вбивства Андрія Позняка
Відповідно до Генеральної прокуратури, причинно-наслідковий зв'язок між протистоянням Уряду протестним акціям на Майдані та загибеллю 17 осіб (всі чоловіки) ¹⁰⁸ не встановлено; смерть однієї особи ¹⁰⁹ не розслідується ані Генеральною прокуратурою, ані поліцією; точні обставини смерті сімох осіб ¹¹⁰ та їхній зв'язок з подіями на Майдані не встановлені	

Таблиця 2. Смерті серед співробітників правоохоронних органів під час подій на Майдані

Кількість вбитих правоохоронців та обставини їхньої загибелі	Ймовірні порушники та ситуація з притягненням їх до відповідальності
18 лютого 2014 року	
Сім співробітників правоохоронних органів (всі чоловіки) ¹¹¹ загинули від вогнепальних поранень, які вони отримали в центрі Києва	Станом на 1 червня 2016 р. винних не було встановлено. Досудове слідство триває
19 лютого 2014 року	
Один співробітник «Беркуту» ¹¹² загинув від вогнепального поранення, яке він отримав в центрі Києва в ніч на 19 лютого, і	Станом на 1 червня 2016 р. винних не було встановлено. Досудове слідство триває

¹⁰⁸ Андрій Цепун (помер 21 лютого 2014 р. в Києві від переохолодження, не пов'язаного з протестами), Віктор Хом'як (скоїв самогубство 27 січня 2014 р. на Майдані, Київ), Тарас Слободян (зник у грудні 2013 р. і був знайдений мертвим у лісі в березні 2014 р. в Сумській області; загинув від втрати крові через ампутацію кисті; через гнилісні зміни трупа дата його смерті не була встановлена), Сергій Синенко (13 лютого 2014 р. був знайдений спаленим у власній машині на дорозі між селами Івангород та Червоний Яр, Запорізька область), Володимир Наумов (скоїв самогубство 18 лютого в Києві), Яків Зайко (помер від серцевої недостатності 18 лютого на вул. Інститутській), Віктор Чернець (помер у ДТП у с. Подібна, Черкаська область, 19 лютого, коли він разом з іншими місцевими жителями перекривав трасу, щоб попередити приїзд анти-Майданівських груп до Києва), Богдан Калиняк (помер 28 січня в Івано-Франківську від панкреонекрозу, не пов'язаного з тілесними ушкодженнями), Іван Городнюк (помер 19 лютого від гнійної бронхопневмонії вдома у с. Березне, Рівненська область), Василь Шеремет (помер 7 березня хронічної ішемічної хвороби серця в Києві), Павло Мазуренко (помер 22 грудня 2013 від гнійної пневмонії в Києві), Петро Гаджа (помер 22 березня від гострої серцевої недостатності в Києві), Олександр Грищенко (помер 9 грудня 2014 від хронічної ішемічної хвороби серця після дев'яти місяців, які він провів у лікарні через черепно-мозкову травму, яку він отримав на Майдані), Анатолій Курач (помер 21 лютого від цирозу печінки в м. Рівному), Олександр Бадера (помер 22 січня від хронічної ішемічної хвороби серця в Києві), Володимир Захаров (помер 18 лютого від пожежі в офісі «Партії Регіонів» в Києві) та В'ячеслав Ворона (помер 9 березня в Києві від тілесних ушкоджень, отриманих під час бійки, не пов'язаної з протестами на Майдані).

¹⁰⁹ Максим Горошишин помер 20 лютого від гострої форми пневмонії.

¹¹⁰ Ігор Бачинський (помер 25 лютого від хронічної ішемічної хвороби серця в м. Боярці, Київська область), Юрій Нечипорук (вірогідно був викрадений в Києві 18 лютого і відвезений до с. Глевахи, близько 30 км від Києва, де був помер від ножових поранень), Олександр Трофимов (вірогідно загинув 19 лютого у пожежі в Будинку Профспілок в Києві), Михайло Костишин (помер 26 лютого в автокатастрофі), Олександр Подригун (помер 23 лютого від черепно-мозкової травми та тілесних ушкоджень), Ольга Бура (померла 10 березня від анафілактичного шоку, викликаного ін'єкцією знеболювального для лікування порізу на руці, якого вона зазнала на польовій кухні на Майдані) та Дмитро Чернявський (помер 13 березня від ножових поранень, які він отримав під час участі в мітингу за «єдність» України в Донецьку).

¹¹¹ Василь Булітко, Дмитро Власенко, Віталій Гончаров, Олексій Іваненко, Іван Теплюк, Максим Третяк та Андрій Федюкін.

¹¹² Сергій Цвигун.

ще один правоохоронець помер в лікарні 2 березня від вогнепальних поранень, які він отримав 19 лютого ¹¹³	
20 лютого 2014 року	
Чотири співробітники «Беркуту» ¹¹⁴ померли від вогнепальних поранень, які вони отримали в центрі Києва	Станом на 1 червня 2016 р. винних не було встановлено. Досудове слідство триває

В. Насильство в Одесі 2 травня 2014 року

Таблиця 3. Смерті, спричинені насильством 2 травня 2014 року в Одесі

Кількість вбитих правоохоронців та обставини їхньої загибелі	Ймовірні порушники та ситуація з притягненням їх до відповідальності
Шість осіб (всі чоловіки) були вбиті (чотири ¹¹⁵ померли на місці і двоє ¹¹⁶ померли на шляху до або в лікарні) з вогнепальної зброї на Грецькій площі в центрі міста. Чотири жертви були прихильниками «федералізації», в той час як дві – прихильники «єдності»	Прихильник «єдності» обвинувачується у вбивстві однієї з жертв, Євгена Лосинського, прихильника «федералізації»; винні у вбивстві п'ятьох інших жертв не були встановлені. Судовий розгляд у його справі за статтями 115 (умисне вбивство) та 348 (посягання на життя працівника правоохоронного органу) Кримінального кодексу перебувало на розгляді усіх районних судів Одеси. ¹¹⁷ 31 березня Київський районний суд м. Одеси повернув обвинувальний прокурору для виправлення помилок. Судовий розгляд у справі колишнього Голови ГУ МВС в Одеській області за статтями 135 (залишення в небезпеці), 364 (зловживання владою або службовим становищем) та 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) Кримінального кодексу в лютому 2016 року ¹¹⁸
42 особи (34 чоловіки ¹¹⁹ , сім жінок ¹²⁰ та 17-тирічний хлопчик ¹²¹)	Особи, винні у підпалі Будинку Профспілок, не були встановлені.

¹¹³ Віталій Захарченко.

¹¹⁴ Володимир Зубок, Сергій Михайлович, Микола Симисюк та Сергій Спічак.

¹¹⁵ Олександр Бірюков, Олександр Жулков, Геннадій Петров та Микола Яворський.

¹¹⁶ Євген Лосинський та Ігор Іванов.

¹¹⁷ Див. чотирнадцяту доповідь УВКПЛІ щодо ситуації з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2016 р., параграф 77.

¹¹⁸ Він обвинувачується у недбалості під час забезпечення громадської безпеки у центрі міста та на Куликовому Полі.

¹¹⁹ Олексій Балабан, Леонід Березовський, Андрій Бражєвський, Володимир Бригарь, Віктор Буллах, Андрій Гнатенко, Євген Гнатенко, Ігор Заяць, Дмитро Іванов, Петро Каір, Анатолій Калин, Микола Коврига, Олександр Кононов, Сергій Костохін, Геннадій Кушнар'єв, Руслан Куц, Ігор Лукас, В'ячеслав Маркін, Іван Мілев, Євген Митчук, Сергій Мішин, Вадим Негатуров, Максим Никитенко, Дмитро Никитюк, Володимир Новицький, Ігор Осторожнюк, Віктор Польовий, Олександр Приймак, Олександр Садовничий, Віктор Степанов, Тарас Шарф, Михайло Щербинін, Юрій Карасєв та Михайло В'ячеславов.

¹²⁰ Христина Бежаницька, Ганна Вареникіна, Ніна Ломакіна, Світлана Пікалова, Ганна Полулях, Ірина Яковенко та Любов Галаганова.

¹²¹ Вадим Папура.

<p>загинули в пожежі в Будинку Профспілок, на Куликовому Полі. Всі жертви були або прихильниками «федералізації», або особами, які опинилися на місці події. 32 жертви (26 чоловіків) померли від удушення чадним газом, не змігши вибратися з палаючої будівлі. 10 осіб померли в результаті травм, які вони отримали, вистрибуючи з вікон будівлі, у тому числі вісім осіб (шість чоловіків, одна жінка і 17-річний хлопець) померли на місці, а двоє – пізніше у лікарні</p>	<p>Пожежна бригада та співробітники міліції¹²² перебувають під слідством за недбалість у вжитті відповідних заходів для попередження або мінімізації шкоди.</p> <p>15 січня 2016 року Генеральна прокуратура уповноважила Головне управління Національної поліції в Одеській області продовжити досудове слідство у справі загибелі людей у пожежі в Будинку профспілок¹²³. Слідство ведеться за статтями 115 (умисне вбивство), 194 (умисне знищення або пошкодження майна), 294 (масові заворушення), 296 (хуліганство), 341 (захоплення державних або громадських будівель чи споруд) та 345 (погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу) Кримінального кодексу, щодо 27 осіб до суду направлено обвинувальні акти. 13 осіб, які підозрюються у масових заворушеннях та порушенні громадського порядку (всі – прихильники «федералізації»), оголошено у розшук.</p> <p>16 жовтня 2014 року Генеральна прокуратура розпочала досудове слідство за фактами недбалості з боку керівництва Державної служби з надзвичайних ситуацій (ДСНС) Одеської області за статтями 135 (залишення в небезпеці) та 367 (службова недбалість) Кримінального кодексу. Начальника ДСНС Одеської області та одного з його заступників оголошено у розшук після того, як вони втекли з України 1 березня 2016, коли до трьох його підлеглих – його заступника, начальника зміни та заступника начальника зміни – було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.</p> <p>Станом на 1 червня 2016 року, досудове розслідування триває</p>
---	---

С. Інші зібрання, відмічені насильницькими смертями

2. 26 лютого 2014 р. Меджліс кримськотатарського народу організував зібрання поблизу будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Голова Меджлісу заявив, що метою заходу було запобігти рішення про приєднання Автономної Республіки Крим до Російської Федерації. Між учасниками зібрання та групою осіб, що виступали проти щойно сформованого Уряду України і підтримували приєднання Криму до Росії, сталися сутички. У результаті цих подій загинуло дві особи: Віктор Постний та Валентина Коренева. За повідомленнями, В.Постний помер від серцевого нападу, а В.Кореневу затоптали до смерті. Не маючи доступу на територію півострову, УВКПЛ покладається на заяви «прокуратури» Криму та інформацію адвокатів восьми кримських татарів, у тому числі заступника Голови Меджлісу, яких *де факто* влада затримала у 2015 р. начебто за участь в організації протестів у лютому 2014 року¹²⁴.

3. 14 березня 2014 р. на вул. Римарській в Харкові сталися сутички між активістами з групи «Оплот», які виступали за федералізацію, та прихильниками єдності України з групи «Патріоти України». У результаті насильства два члени

¹²² Колишній Начальник Управління ДСНС в Одеській області, двоє його заступників, начальник чергової зміни пожежної станції 2 травня 2014 року, помічник начальника чергової зміни пожежної станції 2 травня 2014 року, колишній Начальник Головного Управління МВС в Одеській області, колишній заступник Начальника Головного Управління МВС в Одеській області.

¹²³ Досудове слідство було призупинене у зв'язку з реформуванням Міністерства внутрішніх справ та створенням Національної поліції.

¹²⁴ Див. чотирнадцяту доповідь УВКПЛ про ситуацію з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 лютого по 15 травня 2016 року, параграф 182; та тринадцяту доповідь УВКПЛ про ситуацію з правами людини в Україні, яка охоплює період з 16 листопада 2015 р. по 15 лютого 2016 року, параграф 187.

«Оплоту»¹²⁵ загинули через використання вогнепальної зброї. Хоча після цього інциденту пройшло вже два роки, у розслідуванні цієї справи немає жодного прогресу, а винні не встановлені. За інформацією СБУ, Міністерства внутрішніх справ та прокуратури Харківської області, більшість членів групи «Патріоти України», які брали участь у сутичках, після цього проходили службу в батальйоні «Азов» у зоні конфлікту.

4. 22 лютого 2015 року від вибухового пристрою загинуло три учасники¹²⁶ та один правоохоронець¹²⁷ під час Маршу гідності у Харкові. 25 лютого 2015 року троє осіб були затримані за підозрою у скоєнні злочинів, передбачених статтями 258 (терористичний акт, що призвів до загибелі людини) та 263 (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) Кримінального кодексу України. Станом на червень 2016 р. відносно всіх них обвинувальні акти було направлено в суд; Фрунзенський районний суд м. Харкова продовжує розгляд справи.

5. 31 серпня 2015 року, в ході розгляду Парламентом України проекту конституційних змін, які передбачають «особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» кілька сотень осіб зібралися біля будівлі, протестуючи проти цих змін. Після прийняття змін, протестувальники почали протистояти співробітникам поліції. Один з протестувальників кинув бойову гранату, яка вбила чотирьох¹²⁸ та поранила більш, ніж 80 співробітників поліції. Чоловік, підозрюваний у киданні гранати, був заарештований в той же день і з тих пір перебуває під вартою. Станом на 1 червня 2016 року досудове слідство в цій справі триває.

II. Вбивства в контексті збройного конфлікту на сході України

A. Застосування сили з застосуванням вогнепальної зброї

1. Території, які контролюються озброєними групами

Справа сім'ї Бурихін

6. 9 травня 2014 р. жителі м. Антрацита (Луганська область) Олег Бурихін та Ірина Бурихіна, були вбиті, коли їхали на двох позашляховиках зі свого міста до Російської Федерації. Приблизно о 2:00 ночі поблизу с. Новоборовиці (Свердловський район Луганської області) вони потрапили під кулеметний вогонь зі сторони озброєних груп. За повідомленнями, вони думали, що це члени Правого Сектору керували автомобілями, хоча присутність українських сил не була помічена в тому районі. Відповідно до результатів судово-медичної експертизи, причиною смерті Бурихіна стала «травма тулуба із пошкодженням кісток», а Бурихіна померла від «вогнепального поранення серця».

Випадок у Сніжному

7. Ввечері 9 травня 2015 року три жінки та чоловік (як повідомляється, це був член озброєної групи) потрапили під автоматний вогонь по дорозі у м. Сніжне (Донецька область), що знаходилося під контролем озброєних груп з травня 2014 року. Двоє з трьох жінок було вбито. За повідомленнями, вони не зупинилися на

¹²⁵ Олексій Шаров та Артем Жудов.

¹²⁶ Данила Дідик, Микола Мельничук та Ігор Толмачов.

¹²⁷ Вадим Рибальченко.

¹²⁸ Богдан Дацюк, Ігор Дебрін, Олександр Костін та Дмитро Слестников.

вимогу членів місцевої «військової комендатури» «Донецької народної республіки»¹²⁹.

2. Території, які контролюються Урядом

Справа Володимира Лобача

8. Володимир Лобач був вбитий 8 травня 2014 року членами батальйону «Азов», які проїжджали в колоні через місто Решетилівку (Полтавська область). Жертву застрелили після словесної перепалки з військовослужбовцем «Азову» на автозаправній станції. Коли полтавський прокурор, Голова Управління Міністерства внутрішніх справ та Голова Управління СБУ приїхали на місце, члени батальйону «Азов» почали погрожувати їм та змусили поїхати¹³⁰. ММПЛУ дізналося, що в колоні було більше 200 членів «Азову», які, за повідомленнями, направлялися в зону конфлікту¹³¹. Станом на 1 червня 2016 року місцева поліція, яка веде слідство не встановила жодних підозрюваних.

Справа Сергія Скрипника

9. 17 грудня 2014 року співробітник правоохоронних органів з Полтави, якого направили до району проведення операції із забезпечення безпеки, на блокпосту біля м. Костянтинівка (Донецької області), що підконтрольний Уряду зупинив машину з трьома цивільними особами які направлялися в м. Вуглегірськ, що тоді знаходилося під контролем Уряду. Ці люди не мали при собі паспортів, тому правоохоронець попросив їх з'їхати на узбіччя. Коли один з них запитав дорогу до Вуглегірська, правоохоронець підійшов до переднього пасажирського сидіння та спробував відкрити двері, оскільки вони були зачинені, правоохоронець вибив вікно прикладом свого автомата та застрелив пасажира, Сергія Скрипника, а також поранивши водія. Він наказав останньому пересісти на заднє сидіння, а іншому пасажиру зайняти місце водія та забиратися. Побоюючись за свої життя, вони підкорилися.

10. Командування цього правоохоронця та його колег, які в момент інциденту стояв в 10 метрах від місця інциденту, не вчинило жодних дій. Пізніше вони стверджували, що не чули та не бачили нічого підозрілого. У ході кримінального провадження, відкритого поліцією, порушник наполягав, що вистрілив випадково, оскільки послизнувся на нерівній поверхні дороги, через що його палець натиснув на спусковий гачок. 19 лютого 2016 року Костянтинівський районний суд Донецької області засудив його до 12 років позбавлення волі за умисне вбивство та необережне нанесення тяжких тілесних ушкоджень внаслідок перевищення службових повноважень.

Справа Романа Постоленка

11. 17 лютого 2015 року Роман Постоленко, мешканець контрольованого Урядом м. Селидове (Донецька область), який працював водієм таксі, віз до військової частини двох озброєних військовослужбовців Збройних Сил України, які були одягнені у цивільний одяг. Приблизно о 15:00 патруль Державної прикордонної служби України (ДПСУ) почали переслідувати автомобіль Постоленка, оскільки їм здалося, що він намагається втекти. У певний момент Постоленко зупинив машину, щоб висадити солдатів, які хоча і були у цивільному одязі, несли з собою автомати.

12. За версією інциденту солдатів, коли вони вийшли з таксі, один з них підійшов до водія, щоб розрахуватися з ним, а інший стояв за автомобілем. Солдат стверджує, що в них без попередження почали стріляти. Обом солдатам вдалося сховатися за

¹²⁹ http://vlada.io/vlada_news/v-snezhnom-boeviki-dnr-ubili-na-trasse-dvuh-devushek-v-den-pobedy/.

¹³⁰ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 10 листопада 2014 року.

¹³¹ Ibidem.

автомобілем таксі, один отримав вогнепальне поранення, а інший побіг до військової частини за підкріпленням¹³². Відповідно до адвоката дружини жертви, 10 куль влучили в Постоленка. Відповідно до довідки про причини смерті, він помер від множинних наскрізних кульових поранень голови, грудної клітини та правої ноги.

13. Відповідно до ДПСУ, їхні автомобілі зупинилися десь в 30 метрах від таксі, і полковник ДПСУ наказав військовослужбовцям кинути зброю на землю та відійти від машини. Відповідно до ДПСУ військовослужбовці не підкорилися і відкрили вогонь по патрулю. Військовослужбовці ДПСУ відкрили вогонь у відповідь. Вони також заявили, що вирішили поїхати, помітивши наближення двох автомобілів до місця події¹³³.

14. Того ж дня Військова прокуратура України відкрила кримінальне провадження щодо цього інциденту, яке було закрито в жовтні 2015 року у зв'язку з відсутністю доказів. У лютому 2016 року рішення про закриття провадження було скасоване Апеляційним судом Донецької області. Співробітникам ДПСУ не висунуто жодних обвинувачень і вони проходять у справі як свідки. Внутрішня перевірка ДПСУ встановила, що використання вогнепальної зброї у подібних ситуаціях було дозволено та не має передбачати жодної відповідальності для співробітників¹³⁴.

В. Страта осіб, які здалися або іншим чином припинили участь у бойових діях

1. Території, які контролюються озброєними групами

Справа Миколи Чепіги

15. 17 червня 2014 року член 24 батальйону територіальної оборони «Айдар» Микола Чепіга був схоплений поблизу с. Металіст (Луганська область) під час зіткнення зі збройними групами «Луганської народної республіки». Його тримали кілька днів в приміщенні колишнього військового обласного комісаріату міста Луганськ, та ймовірно був зарізаний – за повідомленнями, це сталося на знак помсти за загибель керівника збройної групи Сергія Нієш-Папи, який помер в ув'язненні батальйону «Айдар» того ж дня або за декілька днів до того¹³⁵. У березні 2016 року колишній командир зброєної групи «Луганської народної республіки» публічно повідомив, що одного з двох українських військовослужбовців, схоплених 17 червня 2014 року поблизу с. Металіст, було страчено¹³⁶.

16. Тіло пана Чепіги було викинуто на вул. Краснодонській у Луганську. Потім воно було доставлено до обласного моргу Луганська і знаходилося там до початку липня, після чого його доправили на контрольовану Урядом територію¹³⁷. Відповідно до результатів судово-медичної експертизи, отриманої УВКПЛ, «проникаюче колото-різане поранення грудної клітки з ушкодженням серця» призвело до смерті пана Чепіги.

Справа Олексія Кудрявцева

17. 14 липня 2014 року Олексія Кудрявцева, військовослужбовець батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Артемівськ», був схоплений озброєними групами поблизу міста Горлівка (Донецька область). Його доправили до будівлі колишнього Горлівського міського відділу по боротьбі з організованою

¹³² Ibid.

¹³³ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 4 березня 2015 р.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Див. параграф 101 нижче.

¹³⁶ <https://meduza.io/feature/2016/03/21/ya-ee-vzyl-i-lichno-peredal-plotnitskomu>.

¹³⁷ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 25 вересня 2015 року.

злочинністю, де його допитав командир озброєної групи. Допит був записаний на відео та з'явився он-лайн наступного дня. На відео, Кудрявцев визнав, що він діючи як правоохоронець брав участь у незаконних діях, у тому числі у застосуванні катувань та вбивствах цивільних осіб, яких підозрювали в участі у озброєних групах. На тому самому відео, командир заявляє, що Кудрявцева застрелили за злочини, у вчиненні яких він зізнався. Тіло потерпілого не було знайдено.

18. 13 серпня 2014 року Слов'янський міський відділ міліції відкрив кримінальне провадження за фактом викрадення та умисним убивством Кудрявцева. Не побачивши результатів розслідування, батько потерпілого знайшов та провів розмови з дев'ятьма особами, які були позбавлені волі озброєною групою 14-15 липня 2014 року, у дні, коли його сина допитували та, вірогідно, стратили. Один з колишніх затриманих підтвердив, що бачив Кудрявцева живим 14 липня, коли його самого захопили та доправили до будівлі колишнього Горлівського ВБОН. За його словами, 15 липня його та двох інших затриманих, перевели на другий поверх будівлі, де вони побачили тіло, в якому впізнали Кудрявцева. За повідомленнями, вони поклали тіло у пластиковий пакет для сміття та винесли на вулицю. Свідок помітив, що у потерпілого було вогнепальне поранення в області грудей та знятий скальп. Наступного дня він завантажив тіло в автомобіль Audi A6 чорного кольору без номерних знаків, але не знає, куди відвезли тіло¹³⁸.

19. 10 листопада 2015 року після численних звернень батька потерпілого на додачу до обвинувачення за статтею 258 (терористичний акт) командир озброєної групи, також було пред'явлено обвинувачення за статтями стаття 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та статтею стаття 115 (умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб) Кримінального кодексу. На момент публікації даного звіту він за повідомленнями, знаходився в Російській Федерації і був оголошений у розшук Урядом України. Станом на 1 червня 2016 року, розслідування смерті пана Кудрявцева триває.

Справа Павла Калиновського, Андрія Малашняка, Андрія Норенка та Дмитра Власенка

20. ММПЛУ провела інтерв'ю з двома українськими військовослужбовцями, які 5 вересня 2014 року спільно з п'ятьма іншими солдатами відступали через кукурузні поля поблизу сіл Крута Гора, Раївка та Шишкове (Слов'янськський район Луганської області) після того, як їхній підрозділ був розбитий озброєними групами. Приблизно о 19:00 чи 20:00 того ж дня на них натрапили озброєні групи та вони вирішили розділитися. Два свідки та інший солдат змогли сховатися у траві, а чотирьох інших – Павла Калиновського, Андрія Малашняка (який мав осколкове поранення стегна), Андрія Норенка та Дмитра Власенка – було затримано. Свідки чули, як члени озброєних груп відкрили вогонь, вимагаючи від чотирьох солдатів здатися. Вони також чули, як Калиновський закликав членів озброєних груп не стріляти, оскільки один із солдатів був поранений. За повідомленнями, члени озброєних груп сказали «давайте надягнемо пакети їм на голови» та «відвеземо їх до дамби». Невдовзі після цього вони побачили КамАЗ, що від'їжджав з місця інциденту. Наступного дня вони повернулися на це місце і не побачили там товаришів по службі, та припустили, що солдати були схоплені живими¹³⁹.

21. 4 червня 2015 року у місці масового поховання, розташованому приблизно у 500 метрах на схід від села Крута Гора на дорозі, що веде до села Раївка, було знайдено чотири чоловічих тіла. Вони були перевезені до території, підконтрольній Уряду, та направлені на судмедекспертизу в Дніпропетровськ. За результатами тесту

¹³⁸ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 23 липня 2015 року

¹³⁹ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 30 жовтня 2015 року.

ДНК було встановлено, що два тіла належать Дмитру Власенку та Андрію Малашняку. Станом на сьогодні, особи двох інших загиблих ще не встановлено. В березні 2016 року, ММПЛУ отримало відео, на яких видно тіла чотирьох вбитих українських військовослужбовців. Як повідомляється, цей відеозапис зроблено членами збройних груп вранці 6 вересня 2014 року. Один співрозмовників із свідків впізнав ці чотири тіла як такі, що належать Калиновському, Малашняку, Норенку та Власенку¹⁴⁰.

Справа Андрія Гаврилюка

22. Міжнародний аеропорт Донецька, який був під контролем Збройних Сил України з травня 2014 року, знаходився під постійними нападами з боку озброєних груп «Донецької народної республіки». 20 січня 2015 року потужний вибух у підвалі нового терміналу аеропорту зруйнував другий, третій та четвертий поверхи, та призвів до смерті та поранень багатьох українських військовослужбовців. Деякі поранені померли наступної ночі, але щонайменше троє вижили, включаючи Андрія Гаврилюка, який не міг рухатися, оскільки одна з його рук та права нога, були швидше за все, були зламані.

23. Залишившись без достатньої кількості озброєння, боєприпасів та медикаментів, зранку 21 січня один з українських військовослужбовців направився до членів озброєних груп, щоб провести переговори про евакуацію поранених колег. Трохи пізніше всіх українських військовослужбовців, які залишалися у будівлі нового терміналу, захопили члени так званого батальйону «Спарта», завантажили у військові вантажівки та відвезли до місця базування батальйону «Спарта» в м. Донецьк¹⁴¹. Після того, як члени батальйону «Спарта» вивели з будівлі двох українських військовослужбовців, що мали менш серйозні поранення, вони повернулися забрати Гаврилюка. Поранений український солдат, який був свідком сцени, знаходячись у вантажівці, чув три одиночні постріли та бачив як озброєні групи невдовзі покинули будівлю¹⁴².

24. 5 лютого 2015 року, після переведення на контрольовану Урядом територію, свідку було показано відео тіл українських військових у зруйнованому терміналі аеропорту і він впізнав Гаврилюка серед загиблих солдатів¹⁴³. Тіло Гаврилюка привезли на контрольовану Урядом територію лише у середині лютого 2015 року. Згідно результатів судово-медичної експертизи, яку отримало ММПЛУ, смерть Гаврилюка наступила в результаті крововиливу в мозок, а також множинних відкритих ран на голові, включаючи проникаюче вогнепальне поранення.

Справа Ігоря Брановицького

25. Ігор Брановицький був одним українських солдатів, яких захопили та направили до військової бази батальйону «Спарта» 21 січня 2015 року. За повідомленнями, усіх затриманих виставили вздовж стіни та били по черзі декілька годин близько 20 чоловік металевими трубами, дерев'яними палками та прикладами. За повідомленнями, порушники шукали кулеметника та коли Брановицький сказав, що це був він, його відділили від решти затриманих, били тупим предметом і стріляли в нього з травматичної зброї, про що свідчить судово-медична експертиза, отримана УВКПЛ. За повідомленнями, після того, як Брановицький знепритомнів, командир батальйону «Спарта» відмовився викликати швидку та зробив два постріли у голову потерпілого. На додачу до фізичних катувань і нелюдського поводження, до

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 16 грудня 2015 року.

¹⁴² Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 21 грудня 2015 року.

¹⁴³ Ibidem.

інших позбавлених волі осіб застосовували імітацію страти¹⁴⁴. Розслідування розстрілу Брановицького здійснювалося СБУ з квітня 2015. 12 серпня 2015 року ймовірному порушнику було повідомлення про підозру за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу і він був оголошений в розшук.

Справа Альберта Саруханяна, Романа Сеха та Сергія Слісаренка

26. 22 січня 2015 року озброєні групи «Донецької народної республіки» заявили, що вони встановили контроль над поселенням Красний Партизан (що знаходиться за 30 км від Донецька). Відео, зняте озброєними групами, було поширене через соціальні мережі та дає підстави підозрювати, що мала місце страта декількох українських військовослужбовців, захоплених в селі. У лютому та березні 2015 року озброєні групи звільнили дев'ятьох українських військовослужбовців, що були захоплені у цьому поселенні 22 січня. Троє з них підтвердили УВКПЛ більш ранні повідомлення про страту без належного судового розгляду трьох інших солдатів: Альберта Саруханяна, Романа Сеха та Сергія Слісаренка¹⁴⁵.

27. 22 січня 2015 року озброєні групи «Донецької народної республіки», здійснили напад на позиції Збройних Сил України в одному з сіл. Група українських військовослужбовців була змушена відступити до двох порожніх жилих будинків, розташованих неподалік. Після того, як вони здалися, чотирьох військовослужбовців з одного будинку вишукували вздовж стіни сусіднього будинку. Їм наказали сісти на землю, і декілька членів озброєної групи наблизилися до них. Жінка із снайперською гвинтівкою запитала в інших членів озброєних груп, чи може вона вистрілити, і після цього здійснила декілька пострілів у ногу Сергія Слісаренка. Оскільки потерпілий закричав від болю, інший член озброєної групи застрелив його. Перед тим як вистрілити в Романа Сеха, за повідомленнями, жінка ще двічі або тричі вистрілила в Альберта Саруханяна. Поранивши ще одну позбавлену волі особу, члени озброєної групи перевели увагу на іншу групу з семи українських військовослужбовців, які також були захоплені в другому будинку¹⁴⁶.

28. Одна особа, яка пережила ці події, заявила, що кровопролиття зупинилося, коли член озброєних груп попросив інших зупинитися, додавши що «для цього буде багато часу після зачищення території». Свідок вважає, що вбивства були скоєні членами батальйону «Восток», тому що ті, хто їх вчиняв, підпорядковувалися командирі батальйону «Восток». Коли останній прибув на місце інциденту, вони почали заводити у вантажний автомобіль двох поранених солдатів та шістьох інших військовослужбовців, за виключенням Романа Сеха, стверджуючи, що він не виживе¹⁴⁷.

Випадок у Вуглегірську

29. У лютому сім українських військовослужбовців, двоє з яких були поранені, були захоплені членами озброєних груп поблизу м. Вуглегірськ (Донецька область). П'ять із них, утримувалися у викопаному укритті та один поранений солдат був в іншому викопаному укритті, ще один поранений – у траншеї. Солдат, з яким представники УВКПЛ проводили інтерв'ю, чув декілька пострілів, здійснених членами озброєних груп. Коли він проходив повз місце, де перебували поранені солдати, він побачив, що вони лежали на землі без ознак життя. Інших солдатів змусили перейти у яму, яка, скоріше за все, утворилася внаслідок розриву снаряду, де вони залишалися протягом певного часу, поки члени так званого «Інтернаціональний батальйону “Пятнашки”» не витягнули одного з них нагору. Чоловік, з яким

¹⁴⁴ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 14 травня 2015 року.

¹⁴⁵ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 1 жовтня 2015 року, 1 жовтня 2015 року та 7 жовтня 2015 року.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Ibid.

розмовляло УВКПЛ, почув постріл, за яким пролунав крик, а потім ще один постріл. Коли він та ще троє затриманих залишали яму, свідок побачив солдата, який лежав на землі з закривавленою спиною¹⁴⁸.

Справа Романа Капація

30. 31 травня 2015 року поблизу с. Оленівка (Донецька область) озброєні групи здійснили напад на вантажівку, яка перевозила шістьох українських військовослужбовців¹⁴⁹. Водія вбили та одного з солдатів, Романа Капація було поранено в руку та ногу, і він залишався у вантажівці. Інші солдати вистрибнули з вантажівки та сховались за деревами. Коли нападники наблизилися до свідка, (який був без зброї та поранений), вони наказали йому бігти до вантажівки, якщо він хоче жити. Потім цього солдата та Капація, який був без свідомості, у супроводі двох членів озброєних груп повезли у напрямку м. Донецька. По дорозі, коли Капацій почав приходити до тями, член озброєних груп вдарив його ножом у груди. Коли інший військовослужбовець намагався втрутитися, члени озброєних груп змусили його лягти та наступили йому на голову та шию. Він чув, що Капація продовжили бити ножом. Один з членів озброєних груп також запропонував застрелити Капація та викинути його¹⁵⁰.

31. Коли вони прибули до місця, схожого на військову базу, поблизу м. Донецька, їх зустрів чоловік, який назвав себе «майором російської армії» і пообіцяв, що буде зможе піклуватися про них, оскільки вони були поранені, та гарантуватиме їхню безпеку. Обоє було перевезено до Донецької обласної травматологічної лікарні, де їм була надана медична допомога. Висновки медичного огляду Капація підтвердили, що він зазнав множинних проникаючих колото-різаних ран в області грудей і живота. Перебуваючи в Донецькій лікарні, Роман Капацій впав у кому. Його мати була повідомлена, що його госпіталізували в Донецьку та змогла прийти до нього 6 червня¹⁵¹. 2 липня 2015 року Романа Капація було перевезено на контрольовану Урядом територію. 11 грудня 2015 року він помер у військовому госпіталі в Києві. Інший солдат залишався позбавленим волі озброєними групами в Донецьку до 20 лютого 2016 року¹⁵².

2. Території, які контролюються Урядом

Ймовірна страта члена озброєних груп біля Вуглегірська

32. За словами колишнього українського військовослужбовця, солдати 25-ої окремої повітрянодесантної бригади Збройних сил України вбили захопленого члена озброєної групи на початку серпня 2014 року. Як він стверджує, військовослужбовці бригади патрулювали околиці м. Дебальцеве (Донецька область), коли помітили диверсійно-розвідувальну групу що заїжджала до міста, та спробували захопити її членів. Двом членам групи вдалося втекти, а трьох було взято. Один з них був застрелений¹⁵³.

С. Свавільні страти або страти без належного судового розгляду

1. Території, які контролюються озброєними групами

Справа Юрія Дяковського, Юрія Поправка та Володимира Рибак

¹⁴⁸ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 8 травня 2015 року.

¹⁴⁹ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 12 листопада 2015 року.

¹⁵⁰ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 5 квітня 2016 року.

¹⁵¹ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 12 листопада 2015 року.

¹⁵² Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 5 квітня 2016 року.

¹⁵³ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 29 березня 2016 року

33. 18 квітня 2014 року у річці Казенний Торець поблизу селища Райгородок (Слов'янський район Донецької області) було знайдено тіла депутата міської ради Горлівки Володимира Рибачка та студента і активіста Майдану Юрія Поправка зі слідами катувань. Відповідно до результатів судово-медичної експертизи, перед смертю Рибачка зв'язали, розпороли живіт та кинули у воду, коли він був ще живий. 28 квітня у цьому ж місці ріки було знайдено тіло студента і активіста Майдану Юрія Дяковського, також зі слідами катувань.

34. Володимира Рибачка востаннє бачили живим 17 квітня приблизно о 18:00 на пр. Перемоги у м. Горлівка (Донецька область), що контролюється озброєними групами. За словами свідка, невідомі люди насильно заштовхали його до автомобіля та поїхали у невідомому напрямку. Раніше цього дня він намагався замінити прапор самопроголошеної «Донецької народної республіки» на український прапор поблизу будівлі міської ради, але прихильники «Донецької народної республіки» не дали йому цього зробити.

35. 16 квітня 2014 року Юрій Дяковський та Юрій Поправко їхали до розташованого неподалік міста Слов'янськ, яке з 12 квітня 2014 року перебувало під контролем озброєних груп «Донецької народної республіки», очолюваного Ігорем Гіркиним (Стрелковим). Востаннє їх бачили живими на адміністративному кордоні між Харківською і Донецькою областями, звідки вони самостійно продовжили їхати в сторону Слов'янська. За словами родичів Дяковського, востаннє він дзвонив по телефону приблизно о 13:30 17 квітня 2014 року.

36. Головне слідче управління Міністерства внутрішніх справ України встановило, що всі троє чоловіків перебували в ув'язненні у приміщенні управління СБУ в Слов'янську. Особи можливих порушників поки що не були встановлені. Двом командирам озброєних груп, які ймовірно причетні до смерті жертв, було повідомлено про підозру; їх оголошено в розшук. Трьом іншим особам, які ймовірно причетні до викрадення, незаконного позбавлення волі та катування жертв, було повідомлено про підозру за статтями 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та 127 (катування) Кримінального кодексу; їх оголошено в розшук.

Ймовірні страти без належного судового розгляду влітку 2014 р. в Луганській області

37. Влітку 2014 року на території, контрольованій озброєними групами, було знайдено значну кількість тіл з ознаками того, що вони могли стати жертвами страт без належного судового розгляду. Оскільки місцеві відділи правоохоронних органів продовжували частково виконувати свої повноваження, вони зафіксували такі випадки, але не змогли провести необхідні слідчі дії. Наприклад, 1 липня 2014 року на узбіччі дороги поблизу села Урало-Кавказ (Краснодонський район Луганської області) місцеві правоохоронці знайшли тіло чоловіка. У нього було вогнепальне поранення в області голови та грудей зі зв'язаними за спиною руками. 11 липня 2014 року місцевий житель повідомив правоохоронців про тіло чоловіка в цивільному одязі приблизно у 200 метрах на північ від села Баштевич (Антрацитівський район Луганської області) лежить тіло чоловіка в цивільному одязі. Руки потерпілого були зв'язані електричним кабелем, і він мав вогнепальне поранення в області потилиці. 15 липня 2014 року у лісосмузі поблизу смт. Лозівський (Слов'янсько-сербський район Луганської області) правоохоронці знайшли тіло жителя міста Алчевськ (Луганська область). Він мав вогнепальні поранення в області чола та потилиці, а його руки були скуті.

38. УВКПЛ отримала висновки судово-медичної експертизи щодо деяких смертей, пов'язаних з конфліктом, які мали місце у місті Антрациті (Луганської області), що

перебувало під контролем озброєної групи козаків. Деякі з висновків експертизи припускають факти свавільних вбивств або страт без належного судового розгляду. Наприклад, 24 травня 2014 року цивільного чоловіка, що мешкав у цьому місті, було вбито пострілом у голову. Обставини його смерті описані як «застрелений козаками на вулиці». 28 червня 2014 року цивільна особа померла від вогнепального поранення в область грудей. Він був «застрелений ополченцями у комендатурі».

Справа Віктора Брадарського, Альберта Павенка, Рувіма Павенка та Володимира Величка

39. 8 червня 2014 року прихожани протестантської церкви Преображення Господнього у Слов'янську проводили недільну службу. Наприкінці служби до церковного подвір'я прибули озброєні чоловіки, вказали на чотири автомобілі та наказали їхнім власникам підійти до них для розмови¹⁵⁴. Церковні диякони Віктор Брадарський та Володимир Величко, а також два сини голови церкви – Альберт Павенко та Рувім Павенко, підійшли. Озброєні чоловіки змусили їх сісти у їхні власні автомобілі та відвезли їх в невідомому напрямку.

40. Вранці 9 червня поряд зі спаленим автомобілем місцеві жителі знайшли сильно обгоріле тіло, яке, ймовірно, належало Величку. Тіла братів Павенків були знайдені з того ж боку біля автомобіля, вони не були обгорілі. Тіло Брадарського знайшли в очереті, у 20 метрах від автомобіля. Ті, хто знайшли тіла, не знали жертв та відвезли тіла до місцевого моргу, де вони лежали до 10 червня 2014 року, поки не припинилося постачання електроенергії. Ці тіла (як повідомляється, спільно з деякими іншими тілами, що лежали тоді в морзі) були поховані у масовому похованні на старому Єврейському кладовищі у місті Слов'янськ.

41. 5 липня 2014 року Збройні Сили України відновили контроль над містом. 24 липня 2014 року з поховання були ексгумовані 14 тіл (13 тіл чоловіків і одне жіноче) та перевезено до міського моргу, де були зроблені фотографії, які були передані до місцевого відділу міліції. Тіла Віктора Брадарського, Альберта Павенка та Рувіма Павенка були впізнані родичами. Тіло Володимира Величка неможливо було ідентифікувати на місці, тому його перевезли до Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи. На тілах Віктора Брадарського, Альберта Павенка та Рувіма Павенка були численні сліди вогнепальних поранень та ознаки катувань. Інші тіла, які належали жертвам позасудових страт, яких було засуджено «військовим судом» «Донецької народної республіки» в м. Слов'янську та осіб, які померли чи були вбиті протягом військових дій у місті.

42. Деякі страти, як стверджується, були скоєні озброєними групами, після проведення видимості судового процесу та винесення смертного вироку озброєними групами. 14 січня 2016 року в інтерв'ю радіо «Комсомольская правда»¹⁵⁵ колишній «міністр оборони» «Донецької народної республіки» розповів наступне щодо подій у Слов'янську протягом квітня-липня 2014 року: «[у] нас діяв військовий суд, і було введено законодавство 1941 року... І на підставі цього законодавства ми судили, здійснювали суди та розстрілювали... Усього було розстріляно за час мого перебування в Слов'янську чотири людини: двоє – за мародерство серед військовослужбовців, один – за мародерство місцевий і один – за вбивство військовослужбовця, ідейний *правосек*¹⁵⁶». УВКПЛ отримало копії «рішень»,

¹⁵⁴ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 31 липня 2014 року.

¹⁵⁵ Аудіо можна прослухати за посиланням: <http://www.kp.ru/radio/stenography/142906/>.

¹⁵⁶ Зневажливий термін, що стосується представників Правого сектору.

винесених «військовим судом»¹⁵⁷, який засудив чотирьох осіб до страти (справи двох з них наведені нижче)¹⁵⁸.

Справа Олександра Климчука

43. Згідно «виroku» від 22 червня 2014 року, «військовий суд» визнав Олександра Климчука «винним» у нападі 2 липня 2014 року на блокпосту озброєних груп у м. Краматорськ на двох цивільних та вбивстві ще одного та нанесення тілесних ушкоджень іншому ножем. «Суд» призначив йому міру покарання у вигляді розстрілу. Згідно роздрукування технічного запису судового засідання «слухання», Климчук визнав вину та покався у всьому, що він скоїв.

44. За словами особи, яку утримували з 29 травня до 15 червня 2014 року у підвалі будівлі колишньої прокуратури м. Краматорськ, який на той момент був під контролем озброєних груп, невідомого чоловіка, яким, як він дізнався пізніше, був Олександр Климчук, завели до нього в камеру 8 червня 2014 року. Климчук стверджував що його було сильно побито, він не пам'ятає коли саме його схопили озброєні групи. Він пам'ятав тільки те, що він приїхав до Краматорська після виборів Президента 25 травня 2014 року. Він також сказав, що члени озброєних груп намагалися його переконати, що він вбив когось¹⁵⁹. Пізніше, імовірно, 10 червня 2014 року, Климчука змусили «зізнатися» російському журналісту, що він убив людину, і що він вживає наркотики¹⁶⁰. Свідка відпустили 15 червня 2014 року, і йому невідома подальша доля Климчука. 10 листопада 2014 року він упізнав пана Климчука по фотографії.

45. 5 серпня 2014 року з могили на Смольному кладовищі у м. Слов'янськ було ексгумоване тіло чоловіка. Відповідно до судово-медичної експертизи, чоловік помер від «вибуху, внаслідок якого він отримав численні переломи кісток обличчя та важке ушкодженнями головного мозку». 28 січня 2015 року Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр встановив родинний зв'язок між матір'ю Климчука та досліджуваним тілом.

Справа Олексія Пічка

46. 17 червня «військовий суд» «засудив» до смертної кари жителя Слов'янська Олексія Пічка за мародерство. Як повідомляється, 14 червня 2014 р. потерпілий незаконно увійшов до цивільного помешкання та вкрав пару штанів та дві футболки. Він був позбавлений волі того ж вечора після того, як його впізнали місцеві жителі. На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про воєнний стан» від 22 червня 1941 року Пічко був «засуджений» до смертної кари через розстріл. Його тіло було ексгумоване 12 серпня 2014 року. 24 липня 2014 року було порушено кримінальне провадження за фактом його смерті за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу.

Справа Степана Чубенка

47. В липні 2014 року Степан Чубенко, 16-річний житель контрольованого Урядом м. Краматорська (Донецька область), розказав матері про свій намір поїхати у Київ до друзів у гості. Востаннє він зателефонував додому 23 липня. 25 липня його матері зателефонував чоловік, що назвався «повстанцем» з «Донецької народної республіки» і сказав, що Чубенко був позбавлений волі в Донецьку (контрольований озброєними групами) та направили рити окопи. Його тіло було знайдене на початку жовтня 2014 року на околицях села Горбачево-Михайлівка поблизу окопів озброєних

¹⁵⁷ «Військовий суд» складався з «голови» та «суддів», «прокурора», «захисника» та «секретаря».

¹⁵⁸ Див. дві інші справи у параграфах 113-114 нижче.

¹⁵⁹ Протокол допиту свідка від 10 листопада 2014 року.

¹⁶⁰ Відеофайли доступні за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=hRuLnzqCum0>.

груп. За словами його матері, тіло частково розклалося, і вона не могла впізнати свого сина; тест ДНК пізніше підтвердив його особу.

48. Поліція міста Краматорська встановила, що 27 або 28 липня 2014 року три члени так званого батальйону «Керч» «Донецької народної республіки» забрали Чубенка до окопу на околиці села та змусили його стати навколішки. Двоє стріляли йому в голову, а третій вистрілив в тіло двічі. Хоча слідством не було встановлено всіх обставин цієї справи, досудове слідство було оголошено завершеним, і винних будуть судити за їх відсутності (*in absentia*), оскільки вони переховуються.

49. Один з імовірних злочинців, як стверджується, був позбавлений волі «міністерством державної безпеки» «Донецької народної республіки» і він очікує суду у м. Донецьку за умисне вбивство. Як повідомляється, члени озброєної групи стратили Чубенка, оскільки вважали, що він був членом Правого сектору та брав участь у насильстві 2 травня 2014 року в Одесі.

Справа Геннадія Хітренка

50. 29 серпня 2014 року міліціонер на пенсії, депутат сільської ради с. Кримське (Луганська область), Геннадій Хітренко був вбитий в своєму будинку. Згідно з висновками судово-медичної експертизи, він помер в результаті декількох вогнепальних поранень, що призвели до пошкодження внутрішніх органів. За словами його батька, двоє місцевих жителів, які вступили до озброєної групи «Луганської народної республіки», прийшли вдень до будинку Геннадія Хітренка, вивели його на подвір'я та застрелили. Імовірні злочинці сказали батьку потерпілого не робити нічого в зв'язку з цим вбивством, погрожуючи розправою над ним та всіма його родичами в селі. За словами його батька, Хітренка вбили через те, що його знали як прихильника територіальної цілісності України. За декілька днів до цього він їздив до військового комісаріату у місті Лисичанську (Луганська область) та хотів вступити до лав Національної гвардії України.

Справа Олени Куліш та Володимира Алехіна

51. 10 серпня 2014 року о 4:00 вісім озброєних чоловіків у камуфляжному одязі увірвалися у будинок Олени Куліш та її чоловіка Володимира Алехіна у селі Переможне (Лутугинський район Луганської області), яке на той час перебувало під контролем «Луганської народної республіки». У той момент Алехін, Куліш та її 75-річний батько, а також чотири сусідських дитини ховалися у підвалі будинку, оскільки протягом цих днів район активно обстрілювався. Озброєні чоловіки наказали Володимиру вийти, повідомивши, що він саме той, кого вони шукають. Володимир та Олена постачали продукти харчування українським військовослужбовцям у аеропорту Луганська та були відомі своїми «проукраїнськими» поглядами. Обшукавши їхній будинок, чоловіки забрали Алехіна та Куліш на його автомобілі.

52. 7 січня 2015 року донька Олени Куліш, яка на той час мешкала у Києві, була поінформована «прокуратурою» «Луганської народної республіки» про те, що два тіла, знайдені біля села П'ятигорівка, можуть належати її батькам. У березні 2015 року мати Алехіна та подруга Куліш візуально впізнали тіла, а аналіз ДНК підтвердив, що жіноче тіло належить Куліш. Відповідно до висновків судово-медичної експертизи обидві жертви померли від кількох вогнепальних поранень в голову. На тілі Алехіна були сліди побиття тупим предметом, а у його дружина – переломи кісток черепа. У червні 2015 року тіла були передані родині для поховання¹⁶¹.

¹⁶¹ Інтерв'ю, проведене ММПІУ 18 серпня 2015 року.

53. Порушники, як стверджується, належали до так званої окремої спеціальної бригади «Одесса» «міністерства державної безпеки» «Луганської народної республіки». Відповідно до «прокуратури» «Луганської народної республіки» їх було позбавлено волі у зв'язку з «розслідуванням» іншої «справи», але вони вказали місце поховання.

Справа сім'ї Бочневичів

54. 22 серпня 2014 року чотири жителі села Переможне (Лутугинський район Луганської області), контрольоване озброєними групами – Сергій, Вікторія, Катерина та Григорій Бочневич – були страчені озброєними групами. За словами родичів потерпілих, вони хотіли виїхати з села, побоюючись переслідувань з боку озброєних груп за те, що вони надавали допомогу українським військовослужбовцям, розгорнутих в луганському аеропорті. В день вбивства родичка потерпілих прийшла до їхнього будинку і помітила перед ним жовтий вантажний мікроавтобус. Також вона побачила озброєних чоловіків в саду. Семеро озброєних чоловіків, які за повідомленнями приїхали з сусіднього села Першозванівки¹⁶², були помічені в домі Бочневичів 22 серпня 2014 року.

55. Ввечері 22 серпня 2014 року брат Григорія прибув до будинку та знайшов чотири тіла. Згідно висновків судово-медичної експертизи, отриманої УВКПЛ, Григорія був застрелений. За словами сусідів Катерина була вбита пострілом у голову. Вікторія протягом певного часу була живою, і місцеві мешканці намагалися надати їй першу медичну допомогу, але озброєні чоловіки скоро повернулися та вбили її. Тіло Сергія було знайдено в надвірній будівлі зі слідами вогнепальних поранень¹⁶³.

Справа Ляни Відак, Маргарити Відак та Марини Федоренко

56. 9 вересня 2014 року Маргарита Відак зі своєю шестирічною донькою Ляною та свекрухою Мариною Федоренко приїхали до села Щотове (Антрацитівський район Луганської області), щоб перевірити своє майно (за деякий час до цього вони виїхали до Російської Федерації). Того ж дня шість озброєних козаків (ймовірно, з так званої озброєної групи «Русь») прийшли до їхнього будинку, щоб перевірити місцеві чутки про те, що «ці цигани заховали у своєму саду золото, і саме тому вони періодично повертаються». Після того, як дорослі жінки почали сперечатися з озброєними козаками, злочинці відвезли їх та дівчинку до міста Антрацита (тоді контролювався козаками) для «допиту». Як повідомляється, командир озброєної групи «Русь» телефоном повідомили про позбавлення волі двох ромських жінок та дівчинки за «непокору владі», він наказав «добре їх налякати та відпустити»¹⁶⁴.

57. 18 вересня 2014 року їхній родич розмістив оголошення у соціальній мережі VKontakte із прохання надати будь-яку інформацію про зниклих¹⁶⁵. У листопаді 2014 року тіла двох жінок і дівчинки були знайдені в лісосмузі поблизу села Оріхівка (Лутугинський район Луганської області). УВКПЛ отримало результати судово-медичної експертизи, відповідно до яких потерпілі померли 10 вересня 2014 року від вогнепальних поранень в голову. За словами їхніх родичів, жодних заходів щодо злочинців не було вжито¹⁶⁶.

Випадок у Брянці

¹⁶² Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 4 квітня 2016 року.

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 8 квітня 2016 року.

¹⁶⁵ https://vk.com/wall167364743_3775.

¹⁶⁶ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 8 квітня 2016 року

58. У серпні 2015 року у м. Брянці (Луганська область) як повідомляється були екзгумовані 17 тіл. Як стверджується, тіла належали жертвам так званого батальйону «Брянка ССРСР» – озброєної групи, яка контролювала місто з квітня 2014 року.

59. За словами колишнього члена батальйону, яка виїхала до Російської Федерації, побоюючись за своє життя, батальйон базувався приблизно у 4 кілометрах від лінії зіткнення, і жодного разу не був залучений у безпосередніх бойових діях. За повідомленнями, він тримав в страху все місто, оскільки члени батальйону могли захопити будь-яку особу: цивільних (якщо вони були п'яні або порушували комендантську годину), членів інших озброєних груп та навіть членів власного батальйону. Як повідомляється, в батальйоні не було жодних вимог для набору нових членів. Хто б не приходив, отримував харчування та зброю. За свідченнями, члени батальйону скоїли серйозні порушення прав людини, включаючи страти, зґвалтування, викрадення, катування та жорстоке поводження.

60. У серпні 2015 року «правоохоронні органи» «Луганської народної республіки», як стверджується, почали розслідувати випадки викрадень, вбивств та мародерства, скоєні членами батальйону. Як повідомляється командир батальйону та його заступник були позбавлені волі.

2. Території, які контролюються Урядом

Справа Антона Вереніча та Василя Вереніча

61. 31 липня 2014 року українські військовослужбовці затримали Антона Вереніча та Василя Вереніча за підозрою у коректуванні артилерійського вогню озброєних груп «Луганської народної республіки». Їх відвезли до частини Збройних Сил України, що на той час розміщувалася у будівлі санаторію поблизу села Весела Гора (Слов'янськський район Луганської області). Двох чоловіків утримували у пересохлому колодязі з круглими бетонними стінами. Як повідомляється, солдат, який був переконаний в тому, що вони причетні до загибелі його колеги, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, кинув в колодязь бойову гранату, вбивши обох чоловіків.

62. 1 серпня 2014 року військова прокуратура порушила провадження за фактом вбивства двох чоловіків. Тільки 29 березня 2016 року ймовірному винуватцю було оголошено про підозру за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу України. 30 березня 2016 року Новоайдарський районний суд Луганської області постановив застосувати до нього запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до 28 травня 2016 року, поки триває слідство.

Справа Дмитра Півня

63. 7 вересня 2014 року Дмитро Півень, мешканець контрольованого Урядом міста Маріуполя (Донецька область), був знайдений мертвим у лісосмузі поблизу села Шевченко. За словами його матері, його обличчя було в крові, на голові була велика рана, а все тіло було у синцях та забоях. Відповідно до протоколу розтину трупа, причиною смерті стали важкі тупі травми голови та шиї. Першотравневий районний відділ міліції відкрив кримінальне провадження за статтями 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу України.

64. Відповідно до наявних відео з камер спостереження та численних свідчень свідків, слідством встановлено, що 6 вересня 2014 року приблизно о 18:45 поряд зі входу до торговельного центру «Амстор», де Дмитро Півень працював у благодійній організації, особа у цивільному одязі надягла на нього наручники. Він представився співробітником СБУ та показав службове посвідчення співробітникам торговельного центру, які підійшли з'ясувати, що відбувається. Він запропонував свідкам не

втручатися, оскільки потерпілий, за його словами, був «терористом». У цей момент з торговельного центру вийшла група декількох чоловіків у камуфляжній формі без знаків розрізнення. Вони разом з жертвою та співробітником Служби безпеки України сіли у два автомобілі та виїхали з парковки, направившись у сторону виїзду з міста – ймовірно у напрямку маріупольського аеропорту. Коли пізніше того ж дня мати потерпілого приїхала на блокпост Збройних Сил України на в'їзді до аеропорту, їй повідомили, що на територію аеропорту нікого не привозили.

65. З 15 липня 2015 року кримінальне провадження за фактом смерті Півня здійснювалося військовою прокуратурою Донецького гарнізону, а з 13 квітня 2016 року – військовою прокуратурою сил Антитерористичної операції. Співробітника СБУ, кого підозрюють в затриманні Півня, було відсторонено. Розслідування по встановленню інших осіб, причетних до смерті Півня, тривають.

Справа Микити Коломийцева та Сергія Царенка

66. 23 вересня 2014 року «Донецька народна республіка» заявила про те, що поблизу села Нижня Кринка, у 35 км на північний схід від Донецька знайдено масові поховання. В одній з цих могил, поблизу в'їзду до села, було п'ять тіл, ідентифікованих як члени озброєних груп, загиблих в бою.

67. Відповідно до «генеральної прокуратури» «Донецької народної республіки», у кожному з двох поховань, які було знайдено на території шахти «Комунарська № 22» та ексгумацію яких було здійснено протягом 23 та 26 вересня, було виявлено по два тіла. На голові одного з них був брезентовий мішок, а його руки та ноги зв'язані стрічкою. Чоловіки були вбиті пострілами в голову та груди. За оцінками «генеральної прокуратури» вони померли за 10-14 днів до ексгумації. Як повідомив відділ «поліції» в Макіївці, «свідки заявляли, що добровольчий батальйон Дніпро-1 базувався на шахті 22, в той час, як Нижня Кринка використовувалася 25 Дніпропетровською повітрянодесантною бригадою»¹⁶⁷.

68. 15 жовтня 2014 року представники ММПЛУ відвідали місце з трьома похованнями та провели інтерв'ю з родичами двох людей, чиї тіла, як повідомляється, було ідентифіковано: Микита Коломієць та Сергій Царенко. За словами родича Микити Коломийцева, він допомагав озброєним групам тим, що чергував на їхніх блокпостах та копав окопи. 20 серпня 2014 року він приїхав до села Комунар та зупинився у будинку своєї бабусі. Того ж дня він йшов центральною площею села навпроти Палацу культури (місцеві жителі називають його «ДК»), коли його, як повідомляється, зупинили та затримали українські військовослужбовці. Коли інший родич Коломийцева пішов до ДК, щоб попросити українських військовослужбовців відпустити його, військовослужбовець повідомив йому, що Коломийця затримано за підозрою у сепаратизмі та переведено до Дніпропетровська, і що його будуть обмінювати¹⁶⁸.

69. ММПЛУ також дізналася, що інша встановлена жертва – Сергій Царенко, особа з інвалідністю від народження (розумова відсталість другого ступеня), який доставляв місцевим мешканцям похилого віку гуманітарну допомогу (в основному продукти харчування). Він також вирощував коноплю на продаж. За словами його родича, 12 вересня 2014 року його та іншого місцевого жителя затримали українські військовослужбовці. Місцевого жителя, якого було затримано разом з Царенком, невдовзі відпустили, а Царенка було переведено до ДК. 13 вересня 2014 року

¹⁶⁷ Доповідь Amnesty International. «Вбивства протягом конфлікту на Сході України», ст. 13.

¹⁶⁸ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 15 жовтня 2014 року.

українські військовослужбовці прийшли до його родича, щоб провести допит і сказали, що Царенка затримано за підозрою у торгівлі наркотиками¹⁶⁹.

70. ММПЛУ не володіє інформацією про будь-який прогрес у розслідуванні, що проводиться «Донецькою народною республікою». За даними Управління Генеральної прокуратури, починаючи з 3 листопада 2014 року відділення Національної поліції в Краматорську проводить попереднє розслідування за фактом загибелі дев'яти осіб, знайдених в трьох місцях масових поховань.

Справа Олександра Агафонова

71. Вранці 14 листопада 2014 року Олександр Агафонов, мешканець Донецька, був зупинений на блокпосту міста Ізюма Харківської області, коли він їхав на машині із дружиною та немовлям до Донецька. Їх попросили пройти до відділення міліції для розмови. Агафонов не був формально заарештований, проте з того моменту він був затриманий поліцією. О 18:00 так звана «фільтраційна група», що складалася з двох чоловіків у формі та в масках, а також співробітник СБУ зайшли до відділення міліції та забрали Агафонова. О 21:00 вони привели його назад. Агафонов скаржився на погане самопочуття. Годину потому працівники швидкої допомоги, викликані міліцією, констатували його смерть. Відповідно до висновків судово-медичної експертизи, причиною смерті став шок та закрита травма від удару тупим предметом у груди.

72. 2 грудня 2014 року УКВПЛ дізналося, що було встановлено особу співробітника СБУ, який забрав Агафонова з відділення поліції. Оскільки слідство встановило, що він не брав участі у катуваннях Агафонова, тому його не було ані затримано, ані відсторонено від виконання службових обов'язків. У жовтні 2015 року двом іншим співробітникам СБУ було повідомлено про підозру у вчиненні ними злочинів за статтями 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та 365 (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) Кримінального кодексу у зв'язку зі смертю Агафонова. 28 жовтня 2015 року Дзержинський районний суд м. Харкова постановив ухвалу про звільнення обох співробітників СБУ з-під варті під заставу. У травні 2016 року, Прокурора антитерористичної операції пред'явила звинувачення підозрюваним за звинуваченням за статтями 127 (катування, вчинені групою осіб за попередньою змовою), 135 (залишення в небезпеці, яка привела до загибелі людини) і 365 (перевищення влади або повноважень з боку співробітника правоохоронних органів, що спричинило тяжкі наслідки) Кримінального кодексу. Слідство встановило, що підозрювані катували жертву в приміщенні Ізюмського СБУ (побиття і електричний струм), щоб змусити його зізнатися в своїй приналежності до озброєних груп. Попередні судові слухання у справі повинні були початися в червні 2016 року.

Справа Володимира Букреньова

73. 17 січня 2015 року Володимир Букреньов, житель контролюваного Урядом міста Торезьк (тоді – м. Дзержинськ у Донецькій області), повертався на автомобілі додому з села Очеретине зі своїм братом та другом. Вони зупинилися на узбіччі приблизно через 700 метрів після виїзду з села, щоб пропустити військову колону, яка рухалася у протилежний бік. Коли одна з машин у колоні, яку потерпілі ідентифікували як легку броньовану машину КраЗ світло-сірого кольору, наблизилася до автомобілю Володимира Букреньова, два озброєні чоловіки у камуфляжній формі вийшли з неї та наказали трьом чоловікам залишити їхній автомобіль і лягти обличчям у землю. Поки один з них обшукував автомобіль, шукаючи «блоки» (ймовірно, вибухові), інші назвали Володимира та його друзів

¹⁶⁹ Ibidem.

«терористами», цікавлячись хто вони та звідки вони їдуть. Володимир намагався ввічливо говорити з ними, але озброєний чоловік вдарив його у спину прикладом гвинтівки. Інший озброєний чоловік показав на Букреньова та сказав «добийте цього». Свідок почув автоматну чергу. Тоді озброєні чоловіки підняли двох свідків та наказали їм тікати до найближчої лісосмуги. Один з озброєних чоловіків зробив декілька пострілів в автомобіль Букреньова, перш, ніж поїхати в напрямку с. Очеретине з іншим озброєним чоловіком¹⁷⁰.

74. Коли броньована машина поїхала, супутники Володимира посадили його в машину та повезли його до Держинська; але він помер до того, як вони дісталися лікарні. Згідно медичних документів, Букреньов помер від гострої кровотечі, викликані численними вогнепальними пораненнями в області обличчя, грудей і легенів¹⁷¹. Держинський міський відділ Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Донецькій області відкрив кримінальне провадження у цій справі, яке пізніше було передане до Дружківського міського відділу міліції. Слідство наразі триває; станом на 1 червня 2016 року винних осіб не встановлено.

Справа Володимира Кульматицького та Геннадія Голоти

75. 28 січня 2015 року Володимир Кульматицький та його водій, Геннадій Голота, були викрадені озброєними людьми на контрольованій Урядом території у місті Слов'янську (Донецька область). 31 січня 2015 року їхні тіла з вогнепальними пораненнями в голову знайшли у Харківській області. Кульматицький, колишній заступник мера Слов'янська (з 2011 до липня 2014 року), був важливим свідком у резонансній справі проти колишньої мера Слов'янська Нелі Штепи¹⁷².

76. У результаті кримінального розслідування цієї справи було затримано трьох військовослужбовців батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Дніпро-1», їм оголошено про підозру за статтями 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та 263 (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) Кримінального кодексу у зв'язку зі смертю Кульматицького та Голоти. Кримінальне провадження проти четвертого військовослужбовця – єдиного підозрюваного у вбивстві Кульматицького та Голоти – було припинене у зв'язку з його смертю при неясних обставинах (або його було вбито, або він вчинив самогубство, під час його затримання правоохоронцями). 21 вересня 2015 року у результаті одноденного судового слухання в місті Дніпропетровську, троє обвинувачених були засуджені до позбавлення волі строком на чотири роки з трирічним випробувальним терміном та у той же момент звільнено з-під варти.

77. Друг Кульматицького, який мав можливість переглянути деякі матеріали кримінальної справи, повідомив ММПУ свою підозру, що викрадення та вбивство потерпілих могло статися на замовлення. Відповідно до документів, які він бачив, один зі злочинців заявив, що перед вбивством потерпілі пропонували великі суми грошей тим, хто їх викрав, і один з них (той, хто був вбитий чи скоїв самогубство під час затримання), зателефонував комусь для отримання інструкцій¹⁷³.

Справа Вадима Боброва

¹⁷⁰ Інтерв'ю, проведене ММПУ 2 березня 2016 року.

¹⁷¹ Ibidem.

¹⁷² Нелі Штепа обвинувачується за статтями 110 (посягання на територіальну цілісність) і 258-3 (створення терористичної групи чи терористичної організації) Кримінального кодексу за стверджуваних сприяння захопленню міста озброєними групами в квітні 2014 року.

¹⁷³ Інтерв'ю, проведене ММПУ 14 вересня 2014 року.

78. 18 вересня 2014 року Вадим Бобров був вбитий у власній квартирі у м. Щастя (Луганська область), що перебуває під контролем Уряду. Зі слів сусідів, до квартири Вадима Боброва прийшли чотири чоловіки у військовому одязі, запитуючи хто там проживає і закрили двері. Сусіди почули крик Боброва і постріл. Як повідомляється, коли у квартирі виявили тіло потерпілого, його руки були зв'язані клейкою стрічкою¹⁷⁴. Кримінальне провадження у справі про смерть Боброва проводиться з 22 вересня 2014 року. За даними Сєверодонецької прокуратури, станом на 23 травня 2016 року, осіб, причетних до вбивства Боброва, досі не встановлено.

Справа Олесь Бузини

79. 16 квітня 2015 року Олесь Бузина, український журналіст, письменник та колишній редактор газети «Сегодня» був вбитий біля свого будинку у Києві. Він помер від вогнепальних поранень в голову та груди. За повідомленнями, у нього стріляли двоє чоловіків у масках з автомобіля. Правоохоронні органи відкрили провадження у цій справі за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу. Бузина був відомий своєю критикою Уряду, зокрема у зв'язку з подіями на Майдані і конфліктом на сході країни.

80. 18 червня 2015 року поліція затримала двох підозрюваних у цій справі. Того ж дня Міністр внутрішніх справ публічно заявив, що слідство встановило прямі докази участі підозрюваних у скоєнні злочину (в тому числі співпадіння аналізу ДНК). Сторона захисту наголошує, що на час вбивства Бузини обидва підозрюваних були не в Києві, а у зоні проведення операції із забезпечення безпеки: один – у лавах Добровольчого українського корпусу «Правий сектор» (ДУК), а другий – у складі батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Гарпун».

81. 9 грудня 2015 року Печерський районний суд м. Києва змінив запобіжний захід для одного з підозрюваних з застави на цілодобовий домашній арешт за клопотанням прокуратури, оскільки причини для тримання його під вартою втратили свою актуальність. 3 лютого 2016 року суд за власною ініціативою змінив запобіжний захід Поліщука з цілодобового домашнього арешту на частковий домашній арешт – з 22:00 до 6:00, незважаючи на клопотання прокуратури про продовження попереднього запобіжного заходу. 25 березня 2016 року Печерський районний суд міста Києва відмовив прокуратурі у задоволенні її клопотання про продовження запобіжного заходу підозрюваному та виніс рішення про його звільнення під особисте зобов'язання.

82. 31 грудня 2015 року Апеляційний суд міста Києва змінив запобіжний захід для другого підозрюваного з тримання під вартою на цілодобовий домашній арешт. 28 січня 2016 року Печерський районний суд м. Києва змінив запобіжний захід для нього на частковий домашній арешт – з 19:00 до 8:00. Суд виніс таке рішення, проаналізувавши «конкретні обставини справи, дані про особу підозрюваного, його належну поведінку під час досудового розслідування та виконання покладених на нього процесуальних обов'язків під час раніше застосованих запобіжних заходів».

Справа Бакуліна, Плотникова та Устінова

83. 3 листопада 2014 р. троє місцевих жителів М.Устінов, С.Бакулін та А.Плотников були викрадені групою невстановлених озброєних чоловіків у камуфляжній формі з ресторану у Сєверодонецьку (Луганська область). 7 листопада правоохоронці, які оглядали житловий будинок у Старобільську (Луганська область) після вибуху там гранати, знайшли у підвалі будинку тіла трьох чоловіків зі слідами катувань. Будинок був зайнятий озброєними чоловіками, які називали себе «комендатурою батальйону “Айдар”». У ході розслідування, яке проводилося

¹⁷⁴ Інтерв'ю, проведене ММПІУ 3 березня 2016 року.

Військовою прокуратурою України, було затримано чотири особи за звинуваченнями у викраденні та подальшому вбивстві людей. Жодне з військових формувань урядових сил не визнало приналежність трьох чоловіків до своїх лав; тільки в одного з них був документ, який свідчив, що чоловік є членом 24-го батальйону територіальної оборони «Айдар».

84. Станом на 1 червня 2016 р. Ленінський районний суд м. Харкова розглядав справу десяти членів батальйону «Айдар». Вісім з них обвинувачуються у викраденні людини, проти двох з них висунуті обвинувачення ще за статтею 115 (умисне вбивство, вчинене за попередньою змовою групою осіб) Кримінального кодексу. Судові слухання були відмічені присутністю великої кількості людей, які підтримували обвинувачуваних; вони часто порушували порядок у залі суду та висловлювали незгоду зі стороною обвинувачення або з судом. 18 березня 2016 р., після подання прокурором клопотання про розгляд справи у закритому режимі з метою забезпечення безпеки сторін, особи, які приходили на слухання, здійснили напад на нього¹⁷⁵. Станом на 1 червня 2016 р. обвинувачені продовжують перебувати під вартою.

Справа Володимира Наздрічкіна

85. 18 лютого 2015 року колишній сержант батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Київ-2» направив відкритого листа Генеральному прокурору України, вимагаючи від нього ініціювати кримінальне провадження щодо інциденту, який стався у ніч з 20 на 21 листопада 2014 року на блокпосту ДАІ «Бугаз» біля м. Волноваха (Донецька область), контрольованого Урядом. Він заявив, що 20 листопада 2014 року приблизно о 19:00 військовослужбовці його батальйону зупинили автомобіль приблизно у 300 метрах від блокпоста. Водій Володимир Наздрічкін, як стверджується, був у стані алкогольного сп'яніння. Військовослужбовці батальйону, за повідомленнями, прикували його наручниками до дерева та довго били. Після цього його завели у приміщення блокпоста та прикували до батареї. 21 листопада приблизно з 1:00 до 2:00 його бив командир батальйону «Київ-2», а потім його вивезли у невідомому напрямку. Приблизно о 2:30 за наказом командира автомобіль Наздрічкіна було підірвано. За його словами Наздрічкін хотів підірвати свій автомобіль біля блокпоста та втік у поле після того, як члени батальйону «Київ-2» пострілами зупинили його автомобіль. Після обшуку автомобіля члени батальйону знайшли у багажнику вибухові речовини та вирішили підірвати автомобіль, оскільки вони могли здетонувати в будь-який момент. Колишній сержант вважає, що автомобіль було підірвано для того, щоб інсценувати напад на блокпост.

86. 22 листопада 2014 року міський відділ міліції у Волновасі отримав інформацію про те, що біля лісосмуги у сусідньому селі Дмитрівка (Волноваський район Донецької області) було знайдено тіло чоловіка. Було встановлено, що це тіло належить Наздрічкіну. Було відкрито кримінальне провадження щодо його смерті, але станом на сьогодні значного прогресу у цій справі немає. УВКПЛ дізналося від адвоката потерпілої сторони, що, незважаючи на наявність прямих доказів про причетність командирів батальйону "Київ-2", ніякі заходи не були прийняті, щоб це перевірити¹⁷⁶. Незважаючи на наявність свідків, жоден підозрюваний не був ідентифікований. Українські правозахисники вважають, що місцева поліція, яка

¹⁷⁵ Ухвала Ленінського районного суду м. Харкова від 18 березня 2016 р. (доступна за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56569556>).

¹⁷⁶ Інтерв'ю, проведене ММПІУ 12 квітня 2016 року.

розслідувала справу, боялася репресалій з боку членів батальйону, який знаходиться в тому ж місті¹⁷⁷.

Справа Дениса Фоменка

87. 18 червня 2015 року Денис Фоменко зник біля контрольованого Урядом блокпоста у Ясинуватському районі Донецької області, коли намагався перетнути лінію зіткнення у бік контрольованої Урядом території. Разом з іншими пасажирами автобуса він пройшов перший Урядовий блокпост у смт. Верхньоторецьке. Після цього всі пасажирів мали вийти з автобуса та пройти пішки близько 3 км до наступного пункту пропуску на станції Фенольна¹⁷⁸. Як повідомляється, цього дня на блокпосту несли службу військовослужбовці 53-ої бригади Збройних Сил України за присутності співробітників СБУ. Всі пасажирів, крім Дениса Фоменка, мали необхідні пропуски для перетину лінії зіткнення. На час поїздки у Фоменка був закордонний паспорт громадянина України, в якому стояв штамп про те, що він нещодавно побував у Російській Федерації¹⁷⁹. Як повідомляється, Фоменку не дозволили пройти другий блокпост на станції Фенольній та інші пасажирів бачили, як він повертався у сторону першого блокпоста.

88. О 9:17 Фоменко, як повідомляється, зателефонував своїй матері, пояснивши їй, що його не пустили на контрольовану Урядом територію, і що він повертається назад. За 19 хвилин він відповів на дзвінок матері, сказавши, що отримав поранення через вибух міни (або розтяжки), і що йому потрібна допомога; він повідомив, що, вірогідно, він знаходиться поблизу села Новобахмутівка (23 км на захід від дороги між двома блокпостами). Одразу після цієї розмови мати Фоменка почала шукати його за допомогою декількох волонтерів, які знаходилися в тому районі. 24 червня 2015 року вона подала заяву до правоохоронних органів України та СБУ. 9 липня 2015 року відділ міліції у Дружківці (Донецька область) відкрив кримінальне провадження за фактом смерті Дениса Фоменка за статтею 119 (вбивство через необережність) Кримінального кодексу.

89. 14 липня 2015 року мати Фоменка запросили до моргу Дружківки для проведення впізнання тіла чоловіка. Тіло було знайдене 11 липня 2015 року у районі села Новгородське (у 400 метрах від блокпоста на станції Фенольна). Хоча мати упізнала особисті речі свого сина, тіло було у такому поганому стані, що вона відмовилася підтвердити його належність до свого сина без аналізу ДНК.

90. 6 жовтня 2015 року вона повідомила ММПЛУ, що відповідно до результатів аналізу ДНК, це тіло належить її сину. Станом на 1 червня 2016 року відсутній прогрес у розслідуванні смерті Фоменка. Матері Фоменка не дали можливості ознайомитися із матеріалами справи або висновками судово-медичної експертизи, оскільки слідчий посилається на таємницю слідства та на те, що цю експертизу ще не проведено. Їй сказали, що смерть Фоменка сталася внаслідок поранень, отриманих від вибуху розтяжки, як зазначено у свідоцтві про смерть.

Справа Володимира Черепні

91. 27 грудня 2015 року Володимир Черепня, мешканець міста Маріуполя (Донецька область), поїхав машиною у свій заміський будинок неподалік від села Водяне, яке знаходиться на контрольованій Урядом території поблизу лінії зіткнення.

¹⁷⁷ «У пошуках справедливості: Розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав на життя, свободу та особисту недоторканність і свободу від катувань в АТО – недоліки в роботі слідчих органів і рекомендації правозахисникам», Центр громадянських свобод, ст. 40.

¹⁷⁸ Відстань між двома КПП складає приблизно 15 км.

¹⁷⁹ З 26 липня 2014 року до 8 травня 2015 року він перебував в Архангельській області Російської Федерації в гостях у своєї бабусі. Фоменко не вів ані політичної, ані військової діяльності на територіях, контрольованих озброєними групами.

Пройшовши три блокпости українських сил, він зателефонував своїй дружині і повідомив, що продовжує свій шлях до села. Після того він більше не телефонував своїм родичам; вони також не змогли зв'язатися з ним після того.

92. 2 січня 2016 року мариупольська поліція знайшла спалену машину пана Черепні у Жовтневому районі Маріуполя. 10 січня 2016 року тіло пана Черепні було знайдено в річці в селі Гнутове. Поліція відкрила кримінальне провадження за фактом його вбивства та підпалу машини. Як повідомляється, слідство встановило, що 27 грудня 2015 року Черепня був затриманий військовослужбовцями Збройних сил України, які базувалися у селі, і що його будинок був пограбований¹⁸⁰.

D. Смерті під час перебування під вартою

1. Території, які контролюються озброєними групами

Смерть в Донецьку (травень 2014 року)

93. Жінка, яку 22 травня 2014 року співробітники «ДАІ» та озброєних груп «Донецької народної республіки» затримали та незаконно позбавили волі на п'ять днів за те, що вона допомагала Збройним Силам України, повідомила, що її викрадачі в її присутності забили іншого затриманого до смерті¹⁸¹.

Справа Олександра Асеева та Дмитра Пікалова

94. 22 липня 2014 року урядові сили відновили контроль над містом Северодонецьком (Луганська область), який контролювали озброєні групи з 7 липня 2014 року. Як повідомив начальник Головного Управління МВС у Луганській області, у будівлі міського ІТТ були знайдені тіла двох чоловіків, які були упізнані як Олександр Асеев та Дмитро Пікалов, з вогнепальними пораненнями голови. 23 липня 2014 року слідчим відділом поліції Северодонецька було порушено кримінальну справу за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу. За даними Генеральної прокуратури, особу злочинця було встановлено; однак з огляду на те, що він, як повідомляється, загинув в бою, кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Справа Олександра Євтушенка

95. 30 липня 2014 року українські збройні сили відновили контроль над містом Авдіївкою (Донецька область). Під час огляду укріплених позицій озброєних груп, українські військовослужбовці виявили гараж з наручниками, кулями калібру 5,45 мм та слідами крові на стінах та підлозі. У декількох десятках метрів від гаража було виявлено тіло людини з травмою правого коліна та вогнепальним пораненням у груди¹⁸². Жертва була впізнана як Олександр Євтушенко. 2 серпня 2014 року кримінальне провадження за фактом його смерті було порушено за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу, однак станом на 1 червня 2016 року підозрюваних не встановлено.

Страта у Сніжному (вересень 2014 року)

96. Українського військовослужбовця, якого у серпні-вересні 2014 року озброєні групи позбавили волі на декілька тижнів, тримали разом з його співслужбовцями в камері колишнього ІТТ у місті Сніжному (Донецька область), яке на той час перебувало під контролем озброєних груп. 4 або 5 вересня 2014 р. у двір ІТТ заїхав вантажний автомобіль УАЗ із відкритою кабіною та зйомним брезентовим дахом.

¹⁸⁰ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 24 лютого 2016 року.

¹⁸¹ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 5 травня 2015 року.

¹⁸² Відео доступне за посиланням: <http://inforesist.org/zverstva-dnr-v-avdeevke-shokiruyushhie-kadry-18/>.

Свідки бачили молодого чоловіка віком до 30 років у нижній білизні, який сидів у задній частині кузова автомобіля. Його руки були прив'язані до ручок над дверима автомобіля. Його тіло з голови до ніг було синім, а спина була особливо важко травмована¹⁸³.

97. За повідомленнями, це був місцевий цивільний житель, обвинувачений в мародерстві озброєними групами. Охоронці суворо заборонили будь-кому давати йому їжу чи напої. Свідок протягом 4-5 днів бачив, як він сидів у кузові автомобіля в одній і тій самій незручній позі (оскільки у кузові не було місць для сидіння), його співслужбовці сказали йому, що цього чоловіка тримали в УАЗі більше тижня. Йому не давали їжі, води або медичної допомоги. У денний час він страждав від спеки та сонця, а вночі, за повідомленнями, він вив від болю через холод. Приблизно о 12:00 13 вересня 2014 р. він помер. Члени озброєних груп поклали його тіло до чорного пластикового пакету та вивезли його¹⁸⁴.

Справа Михайла Слісенка

98. 5 вересня 2014 року під час проходження через блокпост на дорозі між містом Щастя та селищем Металіст приблизно у 1,5 км від с. Цвітні Піски (Луганська область) група з 23 членів добровольчого батальйону «Айдар» потрапила у засідку, влаштовану членами озброєних груп (як повідомляється, членами так званих батальйонів «Заря» та «Русічі»). Після бою, який тривав приблизно 15 хвилин, два члени «Айдару» втекли, в той час, як інших було вбито або схоплено. Одним із схоплених був Михайло Слісенко. На відеозаписі показано, що він сидить на задньому сидінні автомобіля та відповідає на питання журналіста. Він представився як Слісенко, член батальйону «Айдар». На відео він виглядає спокійним, розмовляє вільно без ознак насильства. На цьому ж відео видно, як його ведуть у якомусь напрямку члени озброєних груп¹⁸⁵. З тих пір, його місцезнаходження залишається невідомим.

99. За повідомленнями, двоє чоловіків, які були позбавлені волі батальйоном «Заря» в будівлі колишнього військового комісаріату міста Луганська, бачили Слісенка 5 чи 6 вересня 2014 року. Один з них, український військовослужбовець, сказав, що бачив, як його забили до смерті 20 членів озброєної групи, поки він був прикутий наручниками до перекладки. Наручники, як стверджується, були зняті приблизно через 15 хвилин після побиття та його, як повідомляється, кинули на підлогу без ознак життя. Двадцять хвилин потому до кімнати зайшов так званий «чорний лікар», який оглянув тіло і констатував смерть, що настала через серцевий напад¹⁸⁶.

100. Смерть Слісенка також була підтверджена капеланом батальйону «Айдар», який вперше побачив потерпілого у червні 2014 року. Він, за повідомленнями, побачив його мертве тіло поряд з іншим у приміщенні колишнього військового комісаріату в м. Луганськ, коли його вивели на плац поблизу туалетів. Капелан чув, як члени батальйону «Заря» говорили про необхідність вивезти тіла на звалище, оскільки вони «починають смердіти та приваблювати мух»¹⁸⁷.

2. Території, які контролюються Урядом

Справа Сергія Нісш-Пану

¹⁸³ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 21 квітня 2016 р.

¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁸⁵ https://www.youtube.com/watch?v=FQv0sP7lxyw&oref=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DFQv0sP7lxyw&has_verified=1.

¹⁸⁶ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 2 жовтня 2015 року.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

101. 13 червня 2014 року члени добровольчого батальйону «Айдар» затримали Сергія Нієш-Папу (позивний Батя) – лідера «місцевої самооборони міста Щастя (Луганська область) під назвою «9-та рота». Його ноги були зламані, і його тримали у підвалі ковбасної фабрики у селі Половинкине (Щастинський район Новоайдарського району Луганської області), де починаючи з травня 2014 року базувався батальйон «Айдар». Чоловік помер від гангрені ймовірно через те, що йому не було надано медичну допомогу. Він був похований неподалік¹⁸⁸. 26 березня 2015 року після заяви родича Нієш-Папи щодо його зникнення, було порушено кримінальну справу за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу, однак станом на 1 червня відсутній прогрес щодо встановлення його місцезнаходження та ймовірних винуватців.

Справа В'ячеслава Казанцева

102. 18 грудня 2014 р. співробітники СБУ затримали В'ячеслава Казанцева за підозрою у скоєнні злочину, передбаченого статтею 258 (терористичний акт) Кримінального кодексу. О 00:35 19 грудня 2014 року його доправили до Маріупольського ІТТ з медичною довідкою, виданою в міській лікарні швидкої допомоги, де були зазначені гематоми на обличчі. 20 грудня 2014 року Жовтневий районний суд міста Маріуполя помістив Казанцева під варту на 60 днів. 23 грудня 2014 року його перевезли до Маріупольського СІЗО, де він пройшов медичне обстеження, яке встановило, що чоловік має численні гематоми на обличчі та тілі, а також декілька зламанних ребер. Відповідно до документації СІЗО, Казанцев повідомив, що він зазнав цих травм від падіння. 25 грудня конвой СБУ забрав його з СІЗО для проведення слідчих дій. До СІЗО він так і не повернувся. У той же день його привезли до відділення швидкої допомоги з тілесними ушкодженнями, де він і помер.

103. 14 січня 2015 року було відкрито кримінальне провадження за фактом його смерті, вірогідно спричиненої співробітниками СБУ, за статтею 121 (умисне тяжке тілесне ушкодження) Кримінального кодексу. Станом на 1 червня 2016 р. УВКПЛ невідомо про будь-який прогрес в розслідуванні.

Е. Зникнення, які могли призвести до смерті

Справа Сергія Долгова

104. У червні 2014 року батальйон «Азов» (разом з батальйоном «Дніпро-1») був направлений у м. Маріуполь (Донецька область), контрольований Урядом. 18 червня 2014 року група з шести озброєних чоловіків у балаклавах зайшла до редакції газети «Вісник Приазов'я», чий редактор Сергій Долгов був відомим своїм прихильним ставленням до ідей федералізації. За словами свідка, озброєні люди побили його. Потім вони забрали його з собою. Місцеві жителі бачили, як Долгова заштовхали у багажник автомобіля. Ані місцеві правоохоронці, які прибули на місце інциденту, ані місцева прокуратура не мали ніякої інформації про нього та посилалися на «інші сили, присутні у місті».

105. 15 вересня 2015 року під час зустрічі із Головою Донецької обласної державної адміністрації Павлом Жебрівським Спеціальний доповідач ООН з питань позасудових страт, страт без належного судового розгляду та свавільних страт підняв питання про справу Долгова. 12 жовтня 2015 року ММПЛУ отримала відповідь від Головного управління МВС у Донецькій області, в якій йшлося про те, що 21 червня 2014 року Жовтневий районний відділ ГУ МВС України у м. Маріуполі відкрив кримінальне провадження за фактом вбивства Долгова за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу. Станом на 1 червня 2016 року зразок ДНК

¹⁸⁸ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 25 вересня 2015 року.

Долгова не співпав з жодним невпізнаним тілом, знайденим з моменту його зникнення; також відсутній будь-який прогрес щодо встановлення його місцезнаходження.

Справа Максима Попова

106. 12 серпня 2014 року Максим Попов, громадянин Російської Федерації, зник в Донецькій області по дорозі до м. Нальчика (Російська Федерація), куди він їхав на власному автомобілі сам з м. Каховка. Останній раз він контактував з членами сім'ї СМС-повідомленням про те, що його затримали українські військовослужбовці на під'їзді до прикордонного пункту пропуску «Новоазовськ». Через два дні його дружина поїхала тією самою дорогою, розшукуючи його. На всіх блокпостах українські військовослужбовці пригадували його автомобіль та підтверджували, що пропускали його. Лише на пункті пропуску «Новоазовськ» вона не отримала ніякої інформації, і українські військовослужбовці, які несли службу на блокпосту, погрожували їй зброєю.

107. 16 серпня 2014 року жінка звернулася до заступника командира тодішнього добровольчого батальйону патрульної служби міліції особливого призначення «Шахтарськ» (зараз – добровольча рота патрульної служби поліції особливого призначення «Торнадо»), який у телефонній розмові підтвердив факт затримання Попова та погодився відпустити його за певну суму коштів. 17 серпня, мабуть, після невдалих переговорів між другом Попова та заступником командира батальйону, останній повідомив дружині Попова, що її чоловік втік, поранивши своїх охоронців.

108. 24 лютого 2015 року Миколаївське управління поліції порушило кримінальне провадження за фактом зникнення Максима Попова за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу. Станом на 1 червня 2016 року його місцезнаходження залишається невідомим. Жителі контрольованого Урядом м. Сєверодонецька (Луганська область) повідомили дружині Попова, що станом на квітень 2015 року заступник командира роти «Торнадо» використовував автомобіль Hummer H2, в якому вона за описанням впізнала автомобіль свого чоловіка. У 62-ому епізоді телевізійної програми «Секретні матеріали» невідомий учасник операції із забезпечення безпеки підтвердив факт затримання «росіянина на автомобілі Hummer». «Цей Hummer привласнив [тодішній заступник командира батальйону «Шахтарськ»]. Він і досі їздить на цьому Hummer», розповів він¹⁸⁹.

Справа Олександра Мінчонка

109. 21 липня 2014 р. житель м. Лисичанська (Луганська область) Олександр Мінчонко був затриманий групою озброєних чоловіків, коли він віз свою бабусю в лікарню в Харкові. Вони відвезли його бабусю в лікарню в с. Рубіжне, а Мінчонка і його машину забрали в яесь інше місце. ММПЛУ отримала свідчення колишнього члена батальйону «Айдар», який заявив, що його співслужбовці зупинили машину Мінчонка, шукаючи автоматичну коробку передач для інструктора їхнього батальйону. За наявною інформацією потерпілого було вбито¹⁹⁰; його тіло не було знайдено.

110. 25 червня 2015 р. інструктор був затриманий в Києві за підозрою у скоєнні злочину, передбаченого статтями 146 (незаконне позбавлення волі або викрадення людини) та 289 (незаконне заволодіння транспортним засобом) Кримінального кодексу. Слідством встановлено, що разом з іншими членами батальйону «Айдар» він незаконно заволодів транспортним засобом жертви. Його помістили під варту, однак через тиск на суд з боку так званих «патріотичних» груп запобіжний захід

¹⁸⁹ Можна знайти за посиланням: <http://inforesist.org/zverstva-dnr-v-avdeevke-shokiruyushhie-kadry-18/>.

¹⁹⁰ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 25 вересня 2015 р.

щодо нього було змінено на непов'язаний з позбавленням волі; його було звільнено і, як повідомляється, він виїхав з України.

Справа Сергія Куценка

111. 24 липня 2015 року Сергій Куценко на своєму автомобілі поїхав до контрольованого Урядом міста Красногорівка (Донецька область), де він мав провести зустріч. Ввечері того ж дня його брат зателефонував матері Куценка, щоб попередити її, що він бачив, як автомобіль його брата проїхав повз нього на вулиці з двома чоловіками у військовій формі. Лобове скло автомобіля було розбите. Оскільки вона не могла зв'язатися зі своїм сином, жінка обійшла всі навколишні блокпости, щоб знайти його. На одному з блокпостів військовослужбовець розповів їй, що бачив її сина, який їхав з Красногорівки, але на зворотному шляху його автомобілем керували вже два чоловіки у військового одязі.

112. Пізніше, мати Куценка разом зі своїм молодшим сином побачили автомобіль Куценка та вирішили слідувати за ним та зателефонували в поліцію. Правоохоронці опитали чоловіків, що були в автомобілі. Наступного дня співробітники СБУ знайшли мобільний телефон Куценка, який лежав на узбіччі дороги до м. Курахове. 26 липня 2015 року було порушено кримінальну справу за фактом його зникнення за статтею 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу, а 25 травня 2016 року було затримано підозрюваного у справі. Станом на 1 червня триває досудове слідство.

F. Вбивства всередині озброєних груп та урядових сил

1. Всередині озброєних груп

113. 24 травня 2014 року «командир роти» «ополчення» «Донецької народної республіки» Дмитро Славов (позивний Болгар) та «командир взводу» Микола Лук'янов (позивний Лука) були засуджені до смертної кари «військовим судом» в Слов'янську. «Наказ» про проведення страти, датований 26 травня 2014 року було підписано «командувачем ополчення ДНР»¹⁹¹. Двох чоловіків звинуватили у «мародерстві, збройному пограбуванні, викраденні людини, залишенні бойових позицій та приховуванні скоєних злочинів».

114. Чоловік, якого члени озброєних груп позбавили волі в Донецьку за перебування на вулиці у стані сп'яніння під час комендантської години, був покараний 21 днем примусової праці на користь так званого батальйону «Сомалі». Його доправили до Донецького аеропорту, частина якого контролювалася озброєними групами. Там він провів декілька днів. 9 або 10 листопада він став свідком того, як двох членів батальйону «Сомалі», які несли варту, помітили у стані алкогольного сп'яніння. Чоловік почув, як командир батальйону наказав стратити цих двох чоловіків шляхом розстрілу. Їх побили, зірвали з них шеврони, роздягли та забрали в невідомому напрямку. Після цього інциденту свідок жодного разу їх не бачив¹⁹².

2. Всередині урядових сил

Справа Сергія Костакова

115. 22 листопада 2014 р. у контрольованому Урядом м. Волноваха безвісти зник Сергій Костаков, військовослужбовець 72-ої окремої механізованої бригади Збройних Сил України. Востаннє його бачили ввечері 23 листопада на контрольно-пропускному пункті «Бугас», службу на якому ніс батальйон патрульної служби поліції особливого призначення «Київ-2». Він був живий, але, як повідомляється, був

¹⁹¹ http://lb.ua/news/2014/05/26/267846_seti_poyavilsya_prikaz_strelka.html.

¹⁹² Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 8 квітня 2016 року.

побитий та прикутий наручниками по батареї всередині будівлі КПП¹⁹³. Його тіло було знайдене лише за півроку – 2 червня 2015 р. поблизу с. Прохорівка (Волноваський район Донецької області). За словами адвоката жертви, він зазнав численних вогнепальних поранень у голову, а його руки були скуті.

116. Потерпілий був відомий своїми публічними заявами про незаконну діяльність командирів, які за словами його адвоката, і могли стати причиною вбивства. Розслідування його загибелі проводиться поліцією, оскільки військова прокуратура не взялася за її розслідування, незважаючи на високу вірогідність того, що цей злочин міг бути скоєний військовими¹⁹⁴.

Справа Дмитра Шабрацького

117. 26 березня 2015 р. на території військової частини у місті Лисичанську (Луганська область) був знайдений мертвим Дмитро Шабрацький, командир 3-ої диверсійно-розвідувальної загону батальйону «Айдар». Відповідно до результатів судово-медичної експертизи, він помер внаслідок проникаючого вогнепального поранення в голову і мінно-вибухової травми. Як повідомляється, у потерпілого також був відкритий вогнепальний перелом лівої стегнової кістки. Незважаючи на те, що сам потерпілий навряд чи міг нанести собі такі травми, національна поліція, яка розслідує справу, дійшла висновку що це було самогубство.

118. За словами адвоката жертви, слідство не вжило належних заходів для розслідування цієї справи. Наприклад, не була проведена балістична експертиза. Адвокат також зібрав свідчення військовослужбовців, які проходили службу з жертвою. Вони заявили, що у потерпілого був конфлікт із командуванням батальйону. Військові органи не провели внутрішнього розслідування, незважаючи на заяви батьків жертви, що двоє членів батальйону неодноразово погрожували йому. 30 березня 2016 р. Національна поліція закрила кримінальне провадження за фактом смерті Шабрацького пославшись відсутність складу злочину. Адвокат потерпілого оскаржив це рішення до суду¹⁹⁵.

Ш. Порушення та ущемлення права на життя в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі

А. Страти без належного судового розгляду

Справа Решата Аметова

119. 3 березня 2014 року проукраїнський активіст Решат Аметов зник після проведення одиночного пікету перед будівлею Уряду Криму у Сімферополі. За повідомленнями, його забрали три чоловіки, в куртках військового стилю. На кримськотатарському телеканалі ATR був показано відеозапис інциденту.

120. Наступного дня його сім'я звернулася до місцевого відділу міліції за фактом зникнення чоловіка та розповсюдила інформацію про зникнення через соціальні мережі. Вони не отримали жодної докладної інформації про його долю чи місцезнаходження потерпілого від контактної особи в поліції, яка припустила, що Аметова на короткий строк «затримали» групи «самооборони», а потім відпустили. Як повідомляється, місцевий представник груп «самооборони» повідомив сім'ю потерпілого, що вони лише забрали його з площі, але він не перебував в «ув'язненні» «самооборони».

¹⁹³ Інтерв'ю, проведене ММПЛУ 12 квітня 2016 року.

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Ibid.

121. 15 березня 2014 року тіло Аметова зі слідами катувань було знайдене в селі Земляничне (Білогірський район) у 67 км на схід від Сімферополя. Його руки були зв'язані, а рот був заклеєний клейкою стрічкою. «Поліція» Криму розпочала кримінальне провадження за статтею 105 (вбивство) Кримінального кодексу Російської Федерації. Як повідомляється, у справі було опитано більше 270 свідків та проведено більше 50 судових експертиз¹⁹⁶. Тим не менше, винних встановлено не було. УВКПЛ не відомо про те, чи було проведено експертизу відео, на якому, як здається, видно, як Аметова забирають з місця протесту 3 березня, та чи було вжито будь-яких кроків для встановлення та пошуку особи трьох чоловіків, показаних на відео.

В. Насильницькі зникнення, які могли призвести до смерті

122. 3 березня 2014, УВКПЛ ідентифікувало десять справ стосовно людей (всі чоловіки), які зникли в Криму за обставин, коли можна допустити злочинні наміри та політичну мотивацію. Ці обставини включають показання свідків, профіль жертв та факт, що деякі зникнення відбулися в результаті викрадень із залученням воєнізованих груп, які пов'язують з так званою кримською «самообороною». Після повідомлень, ці зникнення розслідуються «кримською поліцією», однак на даний час не принесли ніяких конкретних результатів.

123. Іван Бондарець та Владислав Ващук, активісти Майдану з м. Рівного (західна Україна), зникли 7 березня 2014 року після того, як приїхали з Києва на залізничний вокзал міста Сімферополя. О 7:30 Ващук зателефонував своїй сестрі повідомити їй про своє прибуття та покаржився на те, що його обшукали та перевірили документи після прибуття на вокзал. Після цього їхній слід було втрачено.

124. 15 березня 2014 року зник Василь Черниш, активіст Автомайдану і колишній співробітник СБУ, який проживав у м. Севастополь. Перед зникненням він опублікував декілька повідомлень на своїй сторінці у Facebook, в яких він критикував колишніх колег з СБУ за те, що вони продовжили працювати після того, як над будівлею СБУ у Севастополі було піднято російський прапор. ММПЛУ не відомо про будь-які звернення до кримської «поліції» для розслідування цієї справи.

125. 26 травня 2014 року Тимур Шаймарданов вийшов зі свого будинку в м. Сімферополі та зник. 30 травня Сейран Зінедінов, який знав Шаймарданова та координував його пошуки, також зник. Обидва чоловіки належали до проукраїнського політичного руху «Український дім». 9 липня 2014 року кримська «поліція» відкрила кримінальне провадження у зв'язку із зникненням Шаймарданова та Зінедінова. «Поліція» опитала родичів двох чоловіків та інші слідчі дії. Однак, як повідомляється, обидва чоловіки досі вважаються зниклими без вісти.

126. Як повідомляється, свідки бачили, як 27 вересня 2014 року два чоловіки у чорній формі заштовхали Ісляма Джеппарова та його двоюрідного брата Джемдета Іслямова у темно-синій мікроавтобус Volkswagen за межами села Сари-Су поблизу міста Білогірська (центрального Крим). Обидва чоловіки були глибоко віруючими мусульманами. В 2013 році Джемдет Іслямов, наскільки відомо, провів декілька місяців у Сирії. Наскільки відомо, жоден з не брав участі в антиросійських демонстраціях. Абдурешіт, батько Джеппарова, заявив, що на думку «поліції», їхнє викрадення пов'язане з його політичною діяльністю та участю у спорах з приводу земельних прав на півострові. До 2013 року Абдурешіт Джеппаров був заступником

¹⁹⁶ Див. «Перелік питань у зв'язку з сьомою періодичною доповіддю Російської Федерації. Відповіді на додаткові запитання членів Ради ООН з прав людини щодо сьомої періодичної доповіді Російської Федерації про реалізацію положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права»; Комітет ООН з прав людини, 18 грудня 2014 року, с. 26, параграф 173 (англійською мовою).

Голови Меджлісу та був залучений у виділення земельних ділянок кримським татарам, які поверталися. «Поліція» відкрила кримінальне провадження у справі, але місцезнаходження двох чоловіків залишається невідомим.

127. 23 жовтня 2014 року після обшуку, проведеного «поліцією» в квартирі, зник Ернест Усманов, кримський татарин з Сімферополя.

128. 27 серпня 2015 року у м. Сімферополі зник кримський татарин Мухтар Арісланов. Як повідомляється, свідок бачив, як два чоловіки в поліцейській уніформі заштовхали його в мікроавтобус. 3 вересня 2015 року слідчий комітет Російської Федерації в Криму відкрив кримінальне провадження у цій справі. 10 вересня 2015 року співробітники «поліції» Криму провели обшук у будинку Арісланова, не надавши жодних пояснень його дружині. Після обшуку дружину Арісланова було викликано на допит.

129. 25 травня 2016 року зник Ервін Ібрагімов, член Координаційної ради Всесвітнього конгресу кримських татар та член Бахчисарайського регіонального меджлісу. Слідчий комітет російської Федерації порушив кримінальне провадження за фактом його зникнення. Станом на 1 червня 2016 року, його місцезнаходження невідоме.
